

บทความวิจัย

เรื่อง การก่อตั้งและล่มสลายของราชวงศ์หมิง

โดย

นางสาวธันนัท สิทธิพัฒน์ไพศาล

รหัสนักศึกษา 05610831

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความวิจัย	การก่อตั้งและล่มสลายของราชวงศ์หมิง
ผู้เขียน	นางสาวธันนัท สิริพัฒน์ไพศาล
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราพร ภู่งศ์พันธุ์
สาขาวิชาเอก	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การก่อตั้งและล่มสลายของราชวงศ์หมิง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของราชวงศ์หมิงและปัจจัยที่ทำให้ราชวงศ์หมิงล่มสลาย โดยศึกษาจากการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ และสื่อออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อบทความวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ราชวงศ์หมิงปกครองจักรวรรดิจีนระหว่างค.ศ.1368 - ค.ศ.1644 รวมเป็นเวลา 276 ปี โดยปกครองต่อจากราชวงศ์หยวนของชาวมองโกล เนื่องจากช่วงรัชกาลสุดท้ายของราชวงศ์หยวนเกิดความระส่ำระสายอย่างหนัก มีการลอบทำร้ายกันในหมู่ราชินิกุล และชาวจีนถูกชาวมองโกลกดขี่ ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างเผ่าพันธุ์อย่างรุนแรง ชาวจีนจึงรวมตัวกันก่อกบฏขึ้นในหลายพื้นที่ มีกบฏกลุ่มหนึ่งซึ่งมีผู้นำชื่อ จูหยวนจาง สามารถนำทัพกบฏบุกเข้ายึดเมืองปักกิ่งซึ่งเป็นราชธานีของราชวงศ์หยวนและขับไล่ชาวมองโกลออกจากแผ่นดินจีนได้สำเร็จ จากนั้นจึงสถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้น และตั้งตนขึ้นเป็นจักรพรรดิหงอู่แห่งราชวงศ์หมิง และปัจจัยที่ทำให้ราชวงศ์หมิงล่มสลายมี 2 ปัจจัยหลัก ประการแรกคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ชั้นที่กุมอำนาจทางการเมือง ประชาชนถูกขูดรีดภาษี การเกิดกบฏภายใน และการทรยศของแม่ทัพอู๋ซ่านกั๋ว ประการที่สองคือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การรุกรานจากมองโกล การรุกรานจากญี่ปุ่น และการขึ้นมามีอำนาจของแมนจู

คำสำคัญ : ราชวงศ์หมิง, การก่อตั้งราชวงศ์หมิง, การล่มสลายของราชวงศ์หมิง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง การก่อตั้งและล่มสลายของราชวงศ์หมิง เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภู่งศ์พันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการตรวจสอบ ช่วยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจเสมอมา โดยเฉพาะปฐมนิที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้าน การเรียนมาโดยตลอด และอัจฉริยาที่คอยรับฟังปัญหา และให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านเสมอมา สุดท้าย ขอขอบคุณตัวข้าพเจ้าเองที่มีความตั้งใจและอดทน จนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า บทความวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นเหล่านี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาวิจัยก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ธัชนันท์ สิทธิพัฒน์ไพศาล

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
บทนำ	1
ประวัติศาสตร์จีนยุคก่อนราชวงศ์หมิงโดยสังเขป	2
จีนสมัยราชวงศ์หมิง	3
1. การสถาปนาราชวงศ์	3
2. ลักษณะการปกครอง	5
3. ลักษณะเศรษฐกิจและการค้า	7
4. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม	9
5. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	13
การล่มสลายของราชวงศ์หมิง	15
1. ปัจจัยภายใน	15
1.1 ชั้นที่กุมอำนาจทางการเมือง	15
1.2 ประชาชนถูกขูดรีดภาษี	17
1.3 การเกิดกบฏภายใน	18
1.4 การทรยศของแม่ทัพผู้ซ่านกั๊ย	19
2. ปัจจัยภายนอก	20
2.1 การรุกรานจากมองโกล	20
2.2 การรุกรานจากญี่ปุ่น	21
2.3 การขึ้นมามีอำนาจของแมนจู	22
บรรณานุกรม	26
ประวัติผู้วิจัย	28

การก่อตั้งและล่มสลายของราชวงศ์หมิง

จีนเป็นประเทศที่มีอดีตอันหลังอย่างยาวนานกว่าห้าพันปี เริ่มตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ผ่านความรุ่งเรือง การเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่การปกครองแบบราชาธิปไตย การเสื่อมอำนาจของจักรพรรดิและระบบขุนนาง กระทั่งล่มสลายในยุคจักรวรรดิ จบถึงปัจจุบัน

ราชวงศ์หมิง หรือ จักรวรรดิต้าหมิง เป็นราชวงศ์ที่ปกครองจักรวรรดิจีนระหว่าง ค.ศ.1368 - ค.ศ. 1644 รวมเป็นเวลา 276 ปี โดยปกครองต่อจากราชวงศ์หยวนของชาวมองโกล และพ่ายแพ้ให้กับราชวงศ์ชิงของชาวแมนจู ราชวงศ์หมิงเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองโดยชาวจีนและเป็นราชวงศ์ที่สถาปนาด้วยกบฏชาวนาและล่มสลายด้วยกบฏชาวนา ราชวงศ์หมิงเป็นราชวงศ์ที่รุ่งเรืองในด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก มีการสำรวจทางทะเลอย่างกว้างขวาง มีการสอบเข้ารับราชการอย่างเป็นแบบแผน ประชาชนเริ่มหันมาสนใจตำราเพื่อสอบบัณฑิต ทำให้สามารถรวบรวมนักปราชญ์มากมายมาจัดทำสารานุกรมหย่งเล่อได้สำเร็จ ด้านเศรษฐกิจมีการพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้โดยมีทองคำสำรองในท้องพระคลัง ซึ่งเป็นความก้าวหน้าครั้งใหญ่ทางการเงินการคลัง มีการส่งเสริมการเพาะปลูก ช่างฝีมือ และพาณิชย์กรรมอย่างกว้างขวาง เริ่มการค้าขายกับต่างประเทศอย่างจริงจัง เมืองปักกิ่งที่ได้รับยกย่องว่าเป็นนครหลวงที่วางผังเมืองที่ดีที่สุดในโลก ก็ได้รับการออกแบบและวางผังเมืองในราชวงศ์หมิง จึงเห็นได้ว่าวิชาคำนวณและสถาปัตยกรรมในสมัยราชวงศ์หมิงก้าวหน้ามาก (ชาญ ธนประกอบ, 2560: 6)

จักรพรรดิที่ปกครองราชวงศ์หมิงมีทั้งหมด 16 พระองค์ โดยจักรพรรดิองค์แรกคือจูหยวนจาง ผู้นำกบฏชาวนาที่โค่นล้มราชวงศ์หยวน และสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดิหงอู่ พระองค์เข้าใจสาเหตุของวิกฤตช่วงปลายราชวงศ์หยวนคือ การละเลยรากฐานของสังคมหรือชาวนา หลังจากขึ้นครองราชย์จึงปฏิรูปการปกครองใหม่ มีการปฏิรูปที่ดิน นำที่รกร้างแจกจ่ายให้คนไร้ที่ดิน ให้ความสำคัญกับการเกษตรและกสิกรรม มีการปกครองอย่างเข้มงวด ลดทอนอำนาจขุนนางและจัดอำนาจแบบรวมศูนย์ ห้ามชนชั้นที่เกี่ยวข้องกับราชการ และห้ามวิพากษ์วิจารณ์การปกครองของพระองค์ ส่วนจักรพรรดิอีกหนึ่งพระองค์ที่มีผลงานโดดเด่นคือ จักรพรรดิหย่งเล่อ พระองค์ดำเนินนโยบายลดทอนอำนาจเจ้าองค์อื่น ๆ อย่างเข้มงวด สร้างพระราชวังต้องห้ามซึ่งเป็นประทับของจักรพรรดิ มีพระราชโองการให้จัดทำหย่งเล่อต้าเตียน ซึ่งเป็นสารานุกรมที่รวบรวมความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งหมด และจัดสร้างกองเป่าฉวนออกเดินเรือสำรวจทะเลถึง 7 ครั้งและมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาติต่าง ๆ

ประวัติศาสตร์ล้วนมีวัฏจักรของตัวเอง กล่าวคือเริ่มต้นด้วยผู้ที่มีจิตใจมุ่งมั่นรักชาติรักแผ่นดิน ดำเนินไปท่ามกลางความรุ่งเรืองและพัฒนาการ ต่อมาก็เข้าสู่วังวนแห่งการแสวงหาและแย่งชิงอำนาจ จนกระทั่ง

สิ้นสุดลงที่ความอ่อนแอและล้มเหลวทางการปกครอง ทุกราชวงศ์ล้วนเป็นเช่นนี้แทบทั้งสิ้น (วีระชัย โขคมุกดา, 2553: 8)

ดังนั้นผู้จัดทำจึงสนใจศึกษาประวัติศาสตร์การก่อตั้งและการล่มสลายของราชวงศ์หมิง เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของราชวงศ์หมิง บทความวิจัยเรื่องนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของราชวงศ์หมิงและปัจจัยที่ทำให้ราชวงศ์หมิงล่มสลาย

ประวัติศาสตร์จีนยุคก่อนราชวงศ์หมิงโดยสังเขป

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์สืบทอดกันมายาวที่สุดของโลก และยังมีการพบหลักฐานว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์อีกด้วย ก่อนที่ประเทศจีนจะเริ่มต้นยุคสมัยของการแบ่งออกเป็นแคว้นแคว้นต่าง ๆ และมีการรวมประเทศเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งขยายกลายเป็นจักรวรรดินั้น ประเทศจีนมีจุดเริ่มต้นการสร้างชาติจากแคว้นเล็ก ๆ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศจีนในปัจจุบัน โดยตามบันทึกประวัติศาสตร์ของประเทศจีนนั้นจัดให้อารยธรรมจีนเริ่มมีความเจริญตั้งแต่ราชวงศ์เซี่ย (2,100 – 1,600 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ตามด้วยราชวงศ์ซาง (1,600 – 1,046 ปีก่อนคริสต์ศักราช) และราชวงศ์โจว (1,046 – 256 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ในสมัยราชวงศ์โจวแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ราชวงศ์โจวตะวันตก และราชวงศ์โจวตะวันออก ทั้งสามราชวงศ์นับว่าเป็นช่วงยุคต้นของการสร้างชาติจีน ต่อมาเข้าสู่ช่วงเวลาของการสร้างชาติที่แท้จริง ซึ่งนักประวัติศาสตร์เรียกว่า ยุคจักรวรรดิ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ราชวงศ์ฉิน (221 – 206 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ตามด้วยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อนคริสต์ศักราช - ค.ศ.220) ในสมัยราชวงศ์ฮั่นแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ราชวงศ์ฮั่นตะวันตก และราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออกบ้านเมืองเกิดความปั่นป่วน อำนาจการปกครองตกอยู่ในมือชนชั้นที่ เกิดการชนฆ่าและแย่งชิงอำนาจกัน ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทำให้ราชวงศ์ฮั่นยากที่จะกลับมาเข้มแข็งได้ดังเดิม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดยุคสามก๊ก (ค.ศ.220 - ค.ศ.280) ซึ่งแผ่นดินจีนแตกออกเป็น 3 แคว้นใหญ่อย่างชัดเจน ต่อมาจีนกลับมารวมตัวเป็นจักรวรรดิอีกครั้งภายใต้การนำของราชวงศ์จิ้น (ค.ศ.265 - ค.ศ.420) ราชวงศ์จิ้นแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ราชวงศ์จิ้นตะวันตก และราชวงศ์จิ้นตะวันออก ตามด้วยราชวงศ์เหนือ - ใต้ (ค.ศ.420 - ค.ศ.589) ราชวงศ์สุย (ค.ศ.581 - ค.ศ.618) ราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618 - ค.ศ.907) ช่วงปลายราชวงศ์ถังมีการก่อกบฏตามชายแดน ชั้นที่ครองอำนาจบริหารบ้านเมือง มีการแย่งชิง อำนาจกัน เมื่อราชวงศ์ถังสิ้นสุดลง บรรดาหัวเมืองต่าง ๆ จึงแบ่งอำนาจกันเป็น 5 ราชวงศ์ 10 อาณาจักร (ค.ศ.907 - ค.ศ.960) การแบ่งแยกอำนาจการปกครองยุคนี้ขาดเสถียรภาพมาก ชีวิตของประชาชนเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ด้วยฐานอำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์มีรากฐานที่มั่นคงมาก สามารถยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางภาวะกลียุคและสามารถพลิกฟื้นสถานการณ์ขึ้นมาได้ ดังนั้นจึงมีราชวงศ์ใหม่ที่เข้ามารวบอำนาจอย่างรวดเร็ว คือ ราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ.960 - ค.ศ.1279) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ราชวงศ์ซ่งเหนือ และราชวงศ์ซ่งใต้ กล่าวกันว่าสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ถือเป็นสมัยที่รุ่งโรจน์ของอารยธรรมจีน แต่ต้องพ่ายแพ้ให้

กองทัพมองโกลที่มีกำลังเข้มแข็งและแผ่อิทธิพลไปทั่วภูมิภาคในเวลานั้น บทบาทของชาวมองโกลถือเป็นอนุรักษชนกลุ่มแรกที่เข้ามาครอบครองดินแดนจีน และก่อตั้งราชวงศ์ขึ้นมาปกครองจีนได้ เรียกว่าราชวงศ์มองโกล หรือ ราชวงศ์หยวน (ค.ศ.1271 - ค.ศ.1368) จีนตกอยู่ภายใต้การปกครองของอนุรักษชนชาวมองโกลถึง 97 ปี สุดท้ายชาวจีนซึ่งเป็นเจ้าของแผ่นดินก็สามารถหวงดินแดนของตนเองกลับมาได้อีกครั้ง อาจกล่าวได้ว่าการกลับมาปกครองแผ่นดินจีนโดยชาวจีนในนามของราชวงศ์หมิงนี้ เป็นการเริ่มกลับมาฟื้นฟูประเทศใหม่อีกครั้ง (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560)

จีนสมัยราชวงศ์หมิง

ราชวงศ์หมิง หรือจักรวรรดิต้าหมิง เป็นราชวงศ์ที่ปกครองจักรวรรดิจีนระหว่างค.ศ.1368 - ค.ศ.1644 รวมเป็นเวลา 276 ปี โดยปกครองต่อจากราชวงศ์หยวนของชาวมองโกลและพ่ายแพ้ให้กับราชวงศ์ชิงของชาวแมนจูในภายหลัง ราชวงศ์หมิงเป็นราชวงศ์ที่รุ่งเรืองในด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ในยุคนี้มีการสำรวจทางทะเลอย่างกว้างขวาง ในช่วงราชวงศ์หมิงในตอนต้น (ค.ศ.1368 - ค.ศ.1464) ถือเป็นอาณาจักรที่ก้าวหน้าที่สุดในโลก ณ ช่วงเวลานั้น ราชวงศ์หมิงถือเป็นหนึ่งในยุคที่นักวิชาการชาวตะวันตกจัดว่ามีการปกครองที่เป็นระบบและสังคมมีเสถียรภาพมาก และราชวงศ์หมิงถือเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองประเทศจีนโดยชาวจีน ในสมัยราชวงศ์หมิงมีจักรพรรดิที่มีผลงานสำคัญ 2 พระองค์ ได้แก่ จักรพรรดิหงอู่ และจักรพรรดิหยงเล่อ

1. การสถาปนาราชวงศ์

ในสมัยราชวงศ์หยวน (ค.ศ.1271 - ค.ศ.1368) แม้จะพยายามถอดแบบการปกครองมาจากระบอบของราชวงศ์ก่อน ๆ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากชาวจีน พยายามกลืนเอาวัฒนธรรมของชาวจีนมาประยุกต์ใช้กับชาวมองโกล โดยเฉพาะวัฒนธรรมตามหลักการของขงจื้อ พยายามศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมของชาวจีนเพื่อให้มีความเป็นคนจีน แต่การเป็นชาวมองโกลซึ่งไม่คุ้นชินกับวิถีของชาวที่ราบภาคกลาง ทำให้อุปนิสัยและการจัดการกับปัญหาแตกต่างกัน จึงเกิดความสับสนในการปกครอง และตามประเพณีของชาวมองโกล การสืบทอดมรดกไม่มีกำหนดแน่นอนว่าลูกหลานหรือใครจะเป็นทายาทที่ขอด้วยกฎหมาย และไม่มีกฎหมายเขียนไว้ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ ฉะนั้นจึงเกิดการแย่งชิงราชบัลลังก์อยู่ตลอดยุคสมัยของราชวงศ์หยวน (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560: 265)

ในสมัยกublaiข่าน (ค.ศ.1260 - ค.ศ.1294) เนื่องจากต้องยกทัพไปตีเมืองอื่น ๆ เป็นประจำทำให้การคลังปั่นป่วน กublaiข่านจึงเพิ่มภาษีเหล็กและเกลือขึ้นสูงมาก และออกธนบัตรจำนวนไม่จำกัดทำให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อ ต่อมาเพิ่มภาษีสุราและข้าวเปลือก ทำให้ประชาชนเดือดร้อนอย่างมาก (เลียง เสถียรสุด, 2544: 188) อีกทั้งอนุญาตให้ชาวยุโรปเข้ามาติดต่อค้าขายในจีน จากการติดต่อกับชาวต่างชาติทำให้อิทธิพลของชาวต่างชาติเข้ามาปะปนกับอารยธรรมจีน ซึ่งทำให้กublaiข่านทรงเลื่อมใสในลัทธิพระลามะอย่างมาก พระองค์ทรงสนับสนุนพระในนิกายลามะ ยอมให้พระเข้าไปมีอำนาจในการปกครอง ให้อิทธิพลครอบครองที่ดินส่วน

ใหญ่ และที่ดินที่พระยัตติครองไม่ต้องเสียภาษี เป็นเหตุให้ชาวนาและพวกอันธพาลต่างสมัครเป็นพระลามะเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษี ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจในบรรดาผู้นับถือลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นลัทธิดั้งเดิมของจีน นอกจากนี้ยังทรงใช้เงินรายได้ของแผ่นดินไปกับการสร้างโบสถ์วิหารในลัทธิลามะเป็นจำนวนมาก จากการที่กูปโล่ขานทุ่มเทเงินไปกับการสนับสนุนลัทธิลามะนี้ ทำให้เป็นที่ติเตียนของประชาชน กล่าวว่พระองค์ไม่สนับสนุนศิลปวิทยาอันจัดว่าเป็นยอดของอารยธรรมจีน (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 143)

เมื่อกูปโล่ขานสวรรคต ราชวงศ์หยวนก็เริ่มเสื่อมลง การแย่งชิงราชบัลลังก์ดำเนินติดต่อกันถึง 7 รัชกาล มีการลอบทำร้ายและรบกันในระหว่างราชินิกุลตลอดเวลา ประกอบกับชนเผ่าต่าง ๆ ตามภาคตะวันตกเฉียงใต้แข็งข้อต่อส่วนกลาง และมีการจลาจลเป็นแห่ง ๆ เกือบทุกภาค (เสถียรสุด, 2544: 188) ช่วงปลายราชวงศ์ในราชสำนักหยวนเกิดการแก่งแย่งอำนาจกันภายในอย่างหนัก การปกครองครองนับวันยิ่งถดถอย เกิดปัญหาเศรษฐกิจเกี่ยวกับบอภิสีทธิของชนชั้นสูงและพวกพระซึ่งละเว้นการเสียภาษี จักรพรรดิอ่อนแอและหลงใหลในไสยศาสตร์ของลัทธิลามะก่อให้เกิดความวุ่นวายในการปกครอง และการเพิ่มจำนวนการพิมพ์ธนบัตรก่อให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อตามมา (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 143) ความชิงชังชาวมองโกลเริ่มรุนแรงขึ้นในช่วงยุคสมัยจักรพรรดิ 6 องค์สุดท้ายของราชวงศ์ เพราะจักรพรรดิไม่ใส่ใจในวัฒนธรรมจีน และยังห้ามไม่ให้ราชสำนักใช้ภาษาจีน ขุนนางฝ่ายปกครองก็แบ่งแยกเป็นพวกชาวมองโกล กับพวกชาวจีน นอกจากนี้ยังมีการกดขี่ข่มเหงชาวจีนจากเจ้าหน้าที่ชาวมองโกล ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชาวจีนกับมองโกลมากขึ้น (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560: 266)

สมัยจักรพรรดิฮู่ยง (ค.ศ.1333 - ค.ศ.1370) ซึ่งเป็นรัชกาลสุดท้ายของราชวงศ์หยวน เกิดความแตกแยกระหว่างเผ่าพันธุ์อย่างรุนแรง ชาวจีนต่อต้านชาวมองโกลอย่างหนัก เนื่องจากเศรษฐกิจของจีนในยุคนั้นตกต่ำมาก และจักรพรรดิทรงกดขี่ชาวจีน ห้ามชาวจีนทำหรือเก็บอาวุธเป็นการส่วนตัว ไม่อนุญาตให้ชาวจีนเรียนภาษามองโกลและเลี้ยงม้า ส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกชนชั้นอย่างหนัก (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ, 2554: 164) นำไปสู่การต่อต้านจากนานาชนเผ่า พวกขุนนางเริ่มไม่พอใจในการที่จักรพรรดิสนับสนุนชาวต่างชาติตลอดจนลัทธิลามะซึ่งเป็นของชาวต่างชาติเช่นเดียวกัน พวกขุนนางจีนเริ่มเห็นความสำคัญของตนในสมัยที่มีผู้ปกครองเป็นชาวจีน เริ่มระลึกและต้องการสมัยที่พวกตนอยู่อย่างมีอิทธิฤทธิ์ ไม่ต้องเสียภาษี ทำให้มีผู้เขียนหนังสือต่อต้านการปกครองของพวกมองโกลมากขึ้น (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 144) นับตั้งแต่ค.ศ.1344 เป็นต้นมา เกิดอุทกภัยขึ้นหลายครั้งทั่วทั้งแผ่นดินจีน เนื่องจากเขื่อนกั้นแม่น้ำ ฮวงโหไม่ได้รับการบูรณะมาเป็นเวลาหลายปี จึงต้องปรับปรุงระบบการป้องกันอุทกภัย เหล่าขุนนางจึงฉวยโอกาสชุดรีดประชาชนโดยใช้เรื่องก่อสร้างระบบป้องกันอุทกภัยเป็นข้ออ้าง จนเกิดกบฏชาวนาขึ้นในหลายพื้นที่ (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ, 2554: 164) พวกมองโกลก็ขาดความสามัคคีระหว่างกันเอง ทำให้การปกครองเริ่มเสื่อมลง เปิดโอกาสให้พวกที่ไม่พอใจในรัฐบาลก่อตั้งสมาคมขึ้นมากมาย เช่น สมาคมดอกบัวขาว โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ

ขับไล่พวกมองโกลซึ่งเป็นชาวต่างชาติออกไป พวกชาวนาที่ยากจนก็พยายามก่อกบฏต่อต้านเจ้าของที่ดินผู้ร่ำรวยและมีอิทธิฤทธิ์ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 152)

ในค.ศ.1368 ประชาชนได้รวมตัวกันลุกขึ้นขับไล่ชาวมองโกล ท่ามกลางกลุ่มประชาชนจำนวนมากมายหลายกลุ่มที่ลุกขึ้นก่อกบฏ มีกลุ่มหนึ่งซึ่งมีผู้นำชื่อ จูหยวนจาง ถือเป็นกลุ่มที่ทรงพลังที่สุด เนื่องจากมีคนเข้าร่วมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ขณะที่จูหยวนจางกำลังจะเข้าตีปักกิ่ง ในปักกิ่งก็เกิดศึกชิงราชบัลลังก์ระหว่างกัน และแม่ทัพชาวมองโกลก็ก่อกบฏขึ้นด้วย จูหยวนจางจึงรอให้พวกมองโกลรบกันเองเสียก่อน จากนั้นก็สามารถนำทัพบุกเข้ายึดเมืองปักกิ่งซึ่งเป็นราชธานีของราชวงศ์หยวนได้สำเร็จ ทำให้จักรพรรดิอยู่ยงและเชื้อพระวงศ์เสด็จหนีไปที่เมืองซางตู ซึ่งเป็นราชธานีฝ่ายเหนือของราชวงศ์หยวน ชาวมองโกลจึงต่างต้องพากันหลบหนีออกจากเมืองหลวง จูหยวนจางจึงสถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้น และตั้งตนขึ้นเป็นจักรพรรดิหิงอู่แห่งราชวงศ์หมิง ต่อมาใน ค.ศ. 1370 กองทัพรราชวงศ์หมิงเข้ายึดเมืองซางตู ทำให้จักรพรรดิอยู่ยงและเชื้อพระวงศ์ต้องเสด็จหนีอีกครั้งไปยังเมืองอิงซาง ซึ่งอยู่ในเขตมองโกเลียในปัจจุบัน ซึ่งในปีนั้นเองพระจักรพรรดิอยู่ยงประจวบและสวรรคตที่เมืองอิงซาง นับเป็นการสิ้นสุดราชวงศ์หยวน และราชวงศ์หมิงได้ครอบครองแผ่นดินจีนทั้งหมด (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560: 266)

2. ลักษณะการปกครอง

ราชวงศ์หมิงเป็นชาวจีนราชวงศ์สุดท้ายที่มีอำนาจปกครองจักรวรรดิจีนระหว่างค.ศ.1368 - ค.ศ.1644 ราชวงศ์หมิงได้ขึ้นครองอำนาจแทนจักรวรรดิมองโกล เพราะชาวมองโกลในสมัยนั้นอ่อนแอลงมากและมีผู้คิดแย่งชิงอำนาจกันตลอดเวลา ในค.ศ.1368 เมื่อจูหยวนจางนำทัพบุกชาวนาเข้ายึดเมืองหนานจิง และขับไล่พวกมองโกลออกจากเขตแดนจีนได้สำเร็จ จึงก่อตั้งราชวงศ์หมิงขึ้น และตั้งเมืองหนานจิงเป็นราชธานี ซึ่งเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์และห่างไกลจากภัยอันตรายจากชนเผ่าเร่ร่อนทางเหนือ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 154) จากนั้นสถาปนาตนเป็นจักรพรรดิหิงอู่ และแต่งตั้งให้โอรสไปปกครองเมืองต่าง ๆ เพื่อความมั่นคงของราชวงศ์พระองค์ทรงดำเนินการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม และทรงศึกษาความล้มเหลวของราชวงศ์ต่าง ๆ พบว่าในอดีตปัญหาสำคัญเกิดจากการที่ชนที่เข้าแทรกแซงการบริหารราชการ จึงมีพระราชโองการให้จารึกแผ่นเหล็กประกาศห้ามชนที่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการ หากฝ่าฝืนกำหนดโทษประหารสถานเดียว นอกจากนั้นยังลดบทบาทของเหล่าเสนาบดีและขุนนางตำแหน่งต่าง ๆ

ด้านการทหาร จักรพรรดิหิงอู่ทรงจัดตั้งหน่วยทหารประจำการตามแนวชายแดนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ มีหน้าที่ป้องกันจักรวรรดิ รักษาความสงบและความมั่นคงภายในเมืองหลวง เส้นทางคลองหลวง และเส้นทางคมนาคม และรวมอำนาจทหารไว้แต่ส่วนกลาง ข้าราชการและการทหารต้องถวายถึงพระองค์โดยตรง ห้ามส่งการโดยไม่ผ่านพระองค์ก่อน และห้ามไม่ให้ใครวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพระองค์ เพราะพระองค์เชื่อว่าวิธีการเผด็จการอำนาจเท่านั้นที่จะทำให้บ้านเมืองกลับมาสงบสุขได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว พระองค์จึงจัดตั้ง

กองกำลังพิเศษคอยถวายการอารักขาและสอดแนมความเคลื่อนไหวของขุนนางและราษฎร ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทุกมณฑลเพื่อคอยสอดส่องดูว่ามีผู้คิดทรยศพระองค์หรือไม่ (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560: 269) กองกำลังนี้มีจำนวนหนึ่งแสนสี่หมื่นคน เรียกได้ว่าพระองค์กุมอำนาจเบ็ดเสร็จอย่างแท้จริง ในสมัยราชวงศ์หมิงมีชั้นที่และนางสนมประจำวังหมื่นกว่าคน ซึ่งมากกว่าราชวงศ์อื่นถึง 10 เท่า และในเมืองหลวงมีทหารรักษาพระองค์ 26 กอง กองบัญชาการทหารภูมิภาค 5 กอง กองทหารรักษาพระองค์ขึ้นกับกษัตริย์โดยตรง กองบัญชาการมีหน้าที่บังคับบัญชาทหารส่วนภูมิภาค ซึ่งมีอยู่ทุกมณฑล ทหารส่วนภูมิภาคให้ลาไปทำนาได้ในยามปกติ และจะเรียกเข้าประจำการในเวลาจำเป็น (เลียง เสถียรสุต, 2544: 214) และเพื่อให้ประเทศตั้งอยู่ในความสงบสุข พระองค์ทรงพยายามปราบปรามความสงบภายในบ้านเมืองด้วยความเด็ดขาด ปราบสมาคมลัทธิต่าง ๆ เช่น สมาคม ดอกบัวดอก ซึ่งเคยช่วยให้พระองค์ได้ครองประเทศ ปราบแม้กระทั่งผู้ที่มีความดีความชอบในการช่วยพระองค์ ก่อตั้งราชวงศ์ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 154) พระองค์ทรงระแวงพวกขุนนางที่มีคุณงามความดี เพราะกลัวจะถูกยึดอำนาจและก่อกบฏ เนื่องจากพระองค์ก็ได้อำนาจมาจากการยึดอำนาจเช่นกัน จึงปั้นคดีกบฏขึ้นหลายครั้ง และจัดตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้น ได้แก่ สำนักงานตรวจการ และหน่วยงานองครักษ์เสื่อแพร เพื่อให้เป็นหน่วยงานพิเศษในการตรวจสอบขุนนางในราชสำนักและประชาชนทั่วจักรวรรดิ มีอำนาจจับกุมสอบสวน ซึ่งพิพากษาและลงโทษบุคคลทุกประเภททั้งหมดเป็นจำนวนสี่หมื่นคนเศษ และมีการลงโทษข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงสถานหนัก เนื่องจากต้องการให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส (เลียง เสถียรสุต, 2544: 210)

ด้านการเมืองการปกครอง จักรพรรดิหงอู่ทรงเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองส่วนกลางใหม่ โดยการยกเลิกระบบอัครเสนาบดี เปลี่ยนเป็นระบบราชการพลเรือนบังคับบัญชา 6 กระทรวง ได้แก่ มหาดไทย กลาโหม การคลัง พิธีการ ยุติธรรม และโยธาธิการ โดยแต่ละกระทรวงให้มีเจ้ากระทรวง 1 คนและผู้ช่วยอีก 2 คน และให้เจ้ากระทรวงทั้ง 6 ขึ้นตรงต่อจักรพรรดิ อีกทั้งได้กำหนดรูปแบบให้กระทรวงกลาโหมจัดสรรกำลังประกอบด้วย 5 กองบัญชาการ ได้แก่ กองบัญชาการฝ่ายซ้าย ขวา หน้า หลัง และกลาง และมีการจัดตั้งหน่วยราชการพิเศษที่สำคัญอีกมากมาย ได้แก่ หน่วยกำกับการณ์ขนส่งภาษีข้าว สำนักข้าหลวง ข้าหลวงตรวจการแผ่นดิน และสำนักผู้ว่าราชการ (เลียง เสถียรสุต, 2544: 234)

การปกครองส่วนภูมิภาคมีการจัดแบ่งเป็นพื้นที่การปกครอง 2 ประเภท คือ ระดับมณฑล และมหานคร ในระดับมณฑลมีทั้งหมด 15 มณฑล และมหานครซึ่งเป็นพื้นที่การปกครองพิเศษขึ้นตรงต่อส่วนกลาง ได้แก่ ปักกิ่งและหนานจิง ส่วนในระดับท้องถิ่นมีการแบ่งพื้นที่เป็นอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน (จันทรฉาย ภัคอธิคม, 2546: 252) โดยมีข้าราชการในตำแหน่งข้าหลวงมณฑล ข้าหลวงยุติธรรมเป็นผู้ดูแลฝ่ายพลเรือน และแม่ทัพประจำมณฑลเป็นผู้ดูแลฝ่ายทหาร มีการเพิ่มตำแหน่งข้าหลวงตรวจการทั่วไป ซึ่งมีอำนาจมากกว่าข้าหลวงมณฑล (เลียง เสถียรสุต, 2544: 234) ผู้ตรวจการจะไปตรวจตามหัวเมืองปีละครั้ง เพื่อตรวจสอบและพิจารณาความทุกข์ร้อนของประชาชน คณะกรรมการพวกนี้โดยปกติจะอยู่ในตำแหน่งคนละประมาณ 9 ปี แล้วต้อง

กลับไปปรับราชการเดิมต่อ แม้ว่าในทางทฤษฎีอำนาจบริหารจะมีการแบ่งกัน แต่ในทางปฏิบัติจักรพรรดิยังคงมีอำนาจเต็มที่ โดยมีคณะเสนาบดีเป็นผู้ช่วยดำเนินกิจการ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 159)

ด้านกฎหมาย มีการสร้างประมวลกฎหมายหมิงขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายอาญา ซึ่งจำเลยสามารถอุทธรณ์ได้ทุกคดี ตั้งแต่ชั้นอำเภอ จังหวัด เมือง มณฑลไปถึงศาลสูงสุดที่นครหลวง การช่วยเหลือในการหลบซ่อนหรือให้การเท็จเพื่อช่วยญาติผู้ใหญ่ถือว่าไม่ผิด หากผู้ต้องโทษต้องเลี้ยงดูญาติผู้ใหญ่คนเดียว ให้ออกรอลงอาญา ทำผิดตอนเด็กมามอบตัวตอนหนุ่ม ให้ลงโทษฐานเยาว์วัย ทำผิดตอนหนุ่มมามอบตัวตอนแก่ ให้ลงโทษฐานคนชรา (เลียง เสถียรสุด, 2544: 215)

เมื่อจักรพรรดิหรงอู่สวรรคต จักรพรรดิเจี้ยนเหวินซึ่งเป็นพระราชนัดดาขึ้นครองราชย์ต่อ และมีรับสั่งให้ยกเลิกหัวเมืองชายแดนเป็นการใหญ่ กล่าวคือ กำจัดอำนาจของราชินิกุลในดินแดนต่าง ๆ อย่างถอนรากถอนโคน ต่อมาในสมัยจักรพรรดิหรงเล่อ พระองค์ทรงดำเนินนโยบายลดทอนอำนาจเจ้าองค์อื่น ๆ อย่างเข้มงวด ห้ามมิให้มีกองทหารประจำเมือง ให้มีแต่ทหารรักษาพระองค์จำนวนหนึ่ง ห้ามเจ้าแต่ละเมืองติดต่อกันเองโดยไม่ได้รับพระราชานุญาต และทรงดำริว่า ค่ายทหารทางตอนเหนือของประเทศถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางการทหารที่สำคัญที่สุด ดังนั้นพระองค์จึงย้ายเมืองหลวงจากเมืองหนานจิงไปที่เมืองเป่ย์ผิง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ และเปลี่ยนชื่อเป็น ปักกิ่ง และขุดคลองเชื่อมระหว่างภาคเหนือและภาคใต้เพื่อให้ติดต่อไปมากันได้สะดวก (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 154)

หลังจากจักรพรรดิหรงเล่อสวรรคต จักรพรรดิหรงซีและจักรพรรดิชวนเต๋อ ผู้สืบราชบัลลังก์ต่อล้วนสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี การบริหารประเทศในยุคนั้นเกิดความโปร่งใส บ้านเมืองสงบสุข แต่หลังจากจักรพรรดิชวนเต๋อสวรรคต จักรพรรดิที่ขึ้นครองราชย์สืบต่ออีกหลายพระองค์ ล้วนเป็นผู้ที่ไม่ไร้ความสามารถและโง่เขลา เป็นเหตุให้ชนที่ฉวยโอกาสขึ้นมาเรืองอำนาจ ประกอบกับการทุจริตของเหล่าขุนนางและยึดครองที่ทำกินของประชาชน ทำให้ประชาชนใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ซึ่งนำไปสู่การก่อกบฏชาวนาอยู่บ่อยครั้ง (มอนเทจ คัลเซอร์, 2551: 232)

3. ลักษณะเศรษฐกิจและการค้า

เศรษฐกิจของประเทศในสมัยราชวงศ์หมิงได้รับการฟื้นฟูอย่างรวดเร็วและเจริญกว่าทุกสมัย เนื่องจากจักรพรรดิหรงอู่ (ค.ศ.1368 - ค.ศ.1398) เคยเป็นชาวนามาก่อน จึงเข้าใจว่าปัญหาที่เกิดขึ้นต้นเหตุมาจากการละเลยรากฐานของสังคม คือ ชาวไร่ชาวนาและประชาชนผู้ใช้แรงงาน จักรพรรดิหรงอู่จึงทำการพุ่มพืกรากฐานของสังคมจากระดับล่างก่อน เพื่อแก้ปัญหาของประเทศ จึงดำเนินนโยบายปฏิรูปที่ดินเพื่อนำที่รกร้างต่าง ๆ แจกจ่ายให้แก่คนไร้บ้าน ไร้ที่ดินให้ทุกคนได้มีโอกาสทำงานอย่างเท่าเทียมกัน พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการเกษตรและกสิกรรม เพราะทรงเล็งเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญในการฟื้นฟูให้สังคมกลับสู่ความรุ่งเรืองได้ และด้วย

นโยบายปฏิรูปที่ดินนี้ จึงทำให้เกิดการรื้อระบบถือครองที่ดินขึ้นทั่วทั้งแผ่นดิน นำระบบศักดินาเดิมซึ่งเคยใช้ในสมัยก่อนกลับมาแก้ไขใหม่ให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น (รงรอง วงศ์โอบอ้อม, 2560: 267)

ด้านการเกษตร ราชวงศ์หมิงมีนโยบายเศรษฐกิจแบบยังชีพด้วยตนเองในทุกระดับของชุมชน ตระหนักในคติขงจื้อที่ถือว่าการเกษตรเป็นบ่อเกิดแห่งโภคทรัพย์ของแผ่นดิน โดยรัฐบาลส่งเสริมให้ชาวนาปลูกพืชไร่เพื่อบำรุงรักษาดิน มีการบำรุงรักษาระบบชลประทาน ออกระเบียบสำรองข้าวเปลือกขึ้นยุ้งฉางหลวงเพื่อใช้ในยามเกิดภัย แนะนำการปลูกพืชพันธุ์ในเขตแล้ง เช่น ข้าวฟ่าง และมีการนำพืชพันธุ์ชนิดใหม่มาทดลองปลูก เช่น ถั่วลิสง ข้าวโพด มันเทศ (จันทรฉาย ภัคอธิคม, 2546: 247) สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ อุตสาหกรรมฝ้าย แม้ชาวไร่จะไม่นิยมปลูกแต่รัฐบาลบังคับให้ปลูก เพราะเชื่อว่าพืชผลด้านนี้จะมีประโยชน์มาก คำประกาศทางราชการบางฉบับถึงกับสอนวิธีปลูก บางฉบับบอกว่าชาวไร่อาจส่งฝ้ายแทนการเสียภาษีอากรได้ ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวทำให้จีนกลายเป็นชาติที่ผลิตฝ้ายอันยิ่งใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (คาร์ริงตัน กูตรีช, 2553: 236) และในสมัยราชวงศ์หมิงนี้มีวิธีทำนาเจริญกว่าสมัยอื่น เพราะมีตำราวิธีการทำนาของเสนาบดีกระทรวงศึกษาซึ่งบรรยายวิธีการทำนาไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะบอกว่าด้วยการทดน้ำและชลประทาน (เลียง เสถียรสุด, 2544: 222)

ด้านการค้าขาย เนื่องจากนโยบายการสำรวจเส้นทางทะเลในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ (ค.ศ.1402 - ค.ศ.1424) ทำให้การค้าขายในสมัยราชวงศ์หมิงมีความเจริญรุ่งเรืองและคึกคักมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าทางทะเลกับประเทศต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีจากบรรดาพ่อค้าได้เป็นอันมาก การค้ามีความก้าวหน้าอย่างมากจนเกิดระบบทุนนิยม การค้าภายในเป็นการค้าระหว่างภูมิภาค สินค้าได้แก่ ข้าวเปลือกเกลือ ยารักษาโรค อาหารทะเล ไม้ เครื่องปั้นดินเผา สิ่งทอ ศิลปวัตถุ เครื่องโลหะ เครื่องถ้วยเปลือกไข ส่วนการค้ากับต่างประเทศ จีนมีเส้นทางการค้าทางบกในเอเชียกลาง และเส้นทางการค้าทางทะเลใน ค.ศ.1498 จีนได้ตั้งหน่วยราชการพิเศษเพื่อควบคุมดูแลการค้าทางทะเลขึ้น 3 แห่ง ได้แก่ เซี่ยงไฮ้ เซี่ยเหมิน และกวางตุ้ง โดยเซี่ยงไฮ้ทำการค้ากับญี่ปุ่น เซี่ยเหมินทำการค้ากับบริเวกิวและไต้หวัน กวางตุ้งทำการค้ากับเขมร ไทย และแคว้นอื่น ๆ ในหมู่เกาะทะเลใต้ ภาคใต้ของมณฑลฝูเจี้ยนติดต่อกับโลกภายนอกโดยเฉพาะโปรตุเกส ต่อมาใน ค.ศ.1566 โปรตุเกสซึ่งเข้ามาทำการค้าอยู่ในกวางตุ้งมาช้านานและมีสาขาอยู่ที่เซี่ยงไฮ้และเซี่ยเหมิน ได้ขอเช่าเมืองมาเก๊าเป็นเมืองท่าของตน ส่วนสเปนได้อาศัยเกาะมะนิลาในการทำการค้ากับจีน นอกจากนี้ยังมีชาวฮอลแลนด์และชาวอังกฤษเข้ามาค้าขายในจีนเป็นจำนวนมาก การค้าทางทะเลมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการพัฒนาการต่อเรือที่ลำหน้ามากกว่าชนชาติอื่น ๆ สามารถเดินทางข้ามมหาสมุทรได้ไกล สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ ไหม เหยี่ยวภูเขาปณทองแดง เครื่องถ้วยเปลือกไข เครื่องเคลือบลงยา เครื่องปั้นเผา การค้าขายใช้ระบบเงินตรา เป็นเหรียญเงินควบคู่กับเหรียญทองแดง และไม่มีกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอน และมีการก่อตั้งสมาคมการค้าประจำภูมิภาค แต่ละที่ล้วนมีหอประชุมตามศูนย์การค้า โดยเฉพาะในเมืองปักกิ่ง (จันทรฉาย ภัคอธิคม, 2546: 247-248)

ด้านภาษี รายได้หลักของรัฐบาลราชวงศ์หมิง คือ ภาษีที่ดิน เจ้าของที่ดินต้องเสียภาษีตามที่ถือครอง โดยกำหนดอัตราการจัดเก็บตามขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินในแต่ละพื้นที่ ประชาชนต้องขึ้นทะเบียนเพื่อเรียกเกณฑ์และเสียภาษีตามเกณฑ์แรงงานและการถือครองที่ดิน โดยผู้ชายที่มีอายุ 16 - 60 ปี ต้องขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานเพื่อราชการบ้านเมือง และในหนึ่งปีต้องทำงานให้หลวง 30 วัน ต่อมามีการจัดตั้งการรวมตัวของแรงงานเรียกว่า ระบบหลี่เจี่ย ใช้เพื่อสำรวจสำมะโนประชากร จัดเก็บภาษี เกณฑ์แรงงาน และรักษาความสงบเรียบร้อยในระดับท้องถิ่น รัฐบาลจัดเก็บภาษีพืชผลตามฤดูกาลเก็บเกี่ยวปีละ 2 ครั้ง คือในเดือน 8 (ภาษีฤดูร้อน) และเดือน 2 (ฤดูใบไม้ร่วง) นอกจากนี้ยังมีรายได้จากภาษีเกลือ ชา การค้า ร้านค้า โรงเรือน และการทำสัญญา ภาษีเกลือและชาถือว่าเป็นรายได้สำคัญ ต้องเสียภาษีการค้า 1 ใน 30 ภายหลังมีการเพิ่มการเก็บภาษีเดินเรือภายในประเทศ ซึ่งทำให้ชาวเรือเดือดร้อนมาก ต่อมาในศตวรรษที่ 16 รัฐบาลเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บภาษีโดยยินยอมให้ชำระภาษีเป็นเงินสดได้แทนการถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน และปรับปรุงให้ชำระได้สะดวกมากขึ้นคือ มีระบบเหมาจ่ายโดยรวมภาษีทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นภาษีเดียวและชำระโดยใช้เงินสดคือ เหรียญกษาปณ์เงิน เพื่อลดภาระของประชาชน นอกจากนี้ผลจากนโยบายการสำรวจเส้นทางทะเลในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ ทำให้การค้าขายในสมัยราชวงศ์หมิงมีความเจริญรุ่งเรืองและคึกคักมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าทางทะเลกับต่างประเทศ ทำให้รัฐสามารถจัดเก็บภาษีจากบรรดาพ่อค้าได้เป็นอันมาก (จินทร์ฉาย ภัคอธิคม, 2546: 245-246)

ในช่วงกลางราชวงศ์หมิง ไม่ว่าจะเครื่องมือหรือผลผลิตทางการเกษตร ล้วนแต่มีความก้าวหน้าขึ้นกว่ายุคก่อน ๆ มาก และด้วยพัฒนาการทางการเกษตรจึงทำให้ยกเลิกการเกณฑ์แรงงาน ส่งผลให้งานหัตถกรรมและการค้าเจริญขึ้น (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ, 2554: 161) ต่อมาในช่วงปลายราชวงศ์หมิงเกิดสงครามและภัยธรรมชาติต่าง ๆ ชาวนาจำนวนมากไม่สามารถใช้ชีวิตในบ้านเกิดของตน จึงตัดสินใจเสี่ยงชีวิตล่องเรือไปทำมาหากินต่างประเทศ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่มีชาวจีนโพ้นทะเลมากที่สุด ส่วนใหญ่มาจากมณฑลฝูเจี้ยนและมณฑลกวางตุ้งซึ่งติดทะเล ชาวจีนโพ้นทะเลที่ตั้งรกรากอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้นำเทคโนโลยีการเกษตรและหัตถกรรมไปด้วย พวกเขาประกอบอาชีพต่าง ๆ อย่างขยันขันแข็ง บางคนทำเหมืองแร่ ปลุกอ้อยทำน้ำตาล ทำสวนพริก ทำนาปลูกข้าว นอกจากนี้ยังนิยมประกอบธุรกิจ และมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการช่วยส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจการค้า ทั้งในภูมิภาคและระหว่างต่างประเทศ ให้มีความเจริญ (หวาง เฟิง, 2547: 229)

4. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

สังคม

ในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อได้ชื่อว่าเป็นยุคสมัยแรกที่ชาวจีนสามารถประกาศศักดาในด้านการเดินเรือซึ่งสามารถเดินเรือข้ามโลกไปจนถึงทวีปแอฟริกา การเดินเรือของจีนทำให้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนอารยธรรม

จีนกับชาวพื้นเมืองที่ผ่านไปมาจำนวนมาก ทำให้อิทธิพลและอารยธรรมจีนแพร่หลายในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งชาวจีนติดต่อค้าขายและอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก

ด้านศาสนาและความเชื่อ การที่พวกโปรตุเกสเข้ามาค้าขายในจีนทำให้ศาสนาคริสต์ซึ่งหายไปพร้อมพวกมองโกลกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง มีบาทหลวง 2 คน ชื่อ มัตเตโอ ริชชี (Matteo Ricci) ชาวอิตาลีและอาดัม ชัล (Adam Schall) ชาวเยอรมันเป็นผู้ช่วยทำให้ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแพร่หลายในจีน บาทหลวงริชชีเดินทางมาถึงจีนประมาณค.ศ.1582 และมีความคิดว่า หากจะทำให้ศาสนาคริสต์เป็นที่แพร่หลาย จะต้องปรับปรุงให้เข้ากับลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นลัทธิดั้งเดิมของจีนให้ได้ เมื่อได้รับอนุญาตให้ไปเผยแผ่ที่เมืองหนานจิงและเมืองปักกิ่ง ก็พยายามหาทางเข้าไปเผยแผ่ในราชสำนัก จากนั้นได้รับพระบรมราชานุมัติให้ถวายพระอักษรแก่พระยุพราช นอกจากเผยแผ่ศาสนาแล้ว ยังสอนวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ คำนวณ และภูมิศาสตร์อีกด้วย พวกที่มีความรู้ใหม่ ๆ จึงนิยมยกย่องความสามารถของพวกสอนศาสนานิกายโรมันคาทอลิก

บาทหลวงอาดัม ชัล มีความรู้ด้านคณิตศาสตร์และดาราศาสตร์เป็นอย่างดี จึงได้รับมอบหมายให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงปฏิทิน จักรพรรดิในราชวงศ์หมิงเลื่อมใสในความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของบาทหลวงนิกายเยซูอิตมาก บาทหลวงชาวอิตาลีจึงพากันเดินทางมาประเทศจีนเป็นจำนวนมาก ทางกรจึงสั่งระงับการเผยแผ่คริสต์ศาสนา และสั่งให้บรรดาบาทหลวงเดินทางกลับมาเก้าให้หมดในค.ศ.1618 ต่อมาในสมัยจักรพรรดิว่านลี่ มีกองทัพแมนจูมาคุกคามตามกำแพงเมืองจีน พระองค์จึงสั่งให้พวกบาทหลวงกลับมายังปักกิ่ง และสอนวิชาทำปืนใหญ่เพื่อต่อต้านทัพแมนจู และสอนวิชาอื่น ๆ ด้วย ในค.ศ.1640 บรรดาบาทหลวงได้สร้างเครื่องมือดาราศาสตร์เกี่ยวกับดาราศาสตร์ ทำปฏิทิน สุริยคติ สร้างกล้องส่องทางไกล และได้สร้างปืนใหญ่ให้ ต่อมาในค.ศ.1643 การคำนวณสุริยคราสของบาทหลวงถูกต้องกว่าโหรหลวงจีน ซึ่งทำให้จักรพรรดิฉงเจิน (ค.ศ.1627 - ค.ศ.1644) เลื่อมใสมาก จึงจะเปลี่ยนปฏิทินจีนเป็นปฏิทินตะวันตก แต่สวรรคตเสียก่อน (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 158)

ในสมัยจักรพรรดิเจี๋ยจิ้ง (ค.ศ.1521 - ค.ศ.1567) ทรงเลื่อมใสในลัทธิเต๋าอย่างมาก สร้างศาลเต๋อในพระราชวัง แต่งตั้งให้นักบวชเต๋อมีตำแหน่งเทียบเท่าเสนาบดี ในค.ศ.1561 ให้รวบรวมเวทย์นัต์ตำราเต๋อและเชิญนักบวชเต๋ามาประชุมที่นครหลวง ลัทธิเต๋อเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่จักรพรรดิเจี๋ยจิ้งสวรรคตเพราะกินยาอายุวัฒนะของลัทธิเต๋อ จักรพรรดิหลงซิงครองราชย์บัลลังก์ต่อ จึงสั่งประหารชีวิตนักบวชไปหลายคน

วัฒนธรรม

สมัยราชวงศ์หมิงโดดเด่นมากในเรื่องการศึกษา มีการรื้อฟื้นการสอบเข้ารับราชการตามแบบราชวงศ์ถัง ผู้สอบต้องผ่านการศึกษาลัทธิขงจื้อก่อน การสอบเริ่มที่มณฑลก่อน เมื่อสอบได้แล้วจึงไปสอบที่นครหลวง และสอบต่อหน้าพระที่นั่งอีกครั้ง ผู้สอบได้ที่ 1 หน้าพระที่นั่ง เรียกว่า จอหงวน มีการเปิดให้สอบชั้นสูงถึง 89 ครั้ง แต่มีผู้สอบผ่านเพียง 280 คน และมีการจัดตั้งสำนักศึกษาขึ้นทั่วประเทศอีกด้วย (เลียง เสถียรสุด, 2544: 215)

ในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ มีรับสั่งให้บัณฑิตกว่าสองพันคนจัดทำสารานุกรมรวบรวมความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า หย่งเล่อต้าเตี้ยน หนังสือเล่มนี้รวบรวมขึ้นจากหนังสือโบราณทั้งหมด 7,000 – 8,000 เล่ม โดยแบ่งหมวดหมู่ออกเป็น หมวดหนังสือตำรา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คำสอนร้อยสำนึก กวีนิพนธ์ในสมัยต่าง ๆ บทละคร นิทานนิยาย ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์การแพทย์และไสยศาสตร์ เกษตรกรรมและเทคโนโลยี ศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธ เป็นต้น รวมทั้งหมด 11,095 เล่ม มีประมาณ 3,700 ล้านตัวอักษร นับเป็นหนังสือชุดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน ต่อมาหนังสือชุดนี้เริ่มขาดหายไป โดยเฉพาะช่วงที่กองทัพอังกฤษและฝรั่งเศสกับกองทัพพันธมิตรแปดประเทศบุกกรุงเข้าปักกิ่งถึงสองครั้ง หนังสือส่วนใหญ่ถูกเผาทำลายและบางส่วนถูกขโมยไปต่างประเทศ ปัจจุบันเหลืออยู่ 300 กว่าเล่มทั่วโลก อยู่ที่ประเทศจีนประมาณ 200 กว่าเล่ม (หวาง เฟิง, 2547: 239)

ตำนานประพันธ์ ในสมัยนี้มีการเขียนตำราภูมิศาสตร์และการเขียนแผนที่อย่างละเอียด ด้านวิทยาศาสตร์ ช่งอิ่งซิง ได้แต่งหนังสือ เทียนกงไคอู่ แปลว่า สิ่งประดิษฐ์ธรรมชาติสร้าง หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 3 หมวด มีทั้งหมด 18 เรื่อง บันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปลูกข้าว ผัก การเก็บเกี่ยว การแปรรูปสินค้า การผลิตเกลือ น้ำตาล การกลั่นน้ำมันพืช การหมักเหล้า รวมทั้งการตัดเสื้อผ้า ย้อมสีผ้า เผาอิฐ ทำเครื่องปั้นดินเผา ผลิตกระดาษ การต่อเรือ ผลิตแท่งหมึก เจียรไนอัญมณี บันทึกวิธีการทำเหมืองแร่ หลอมโลหะ การใช้ปูนขาว สารอะลูมินา กำมะถัน ถ่านหิน และเรื่องต่าง ๆ อีกมากมาย ในด้านการแพทย์ หลี่ฉือเจิน แพทย์คนสำคัญในสมัยราชวงศ์หมิง ได้เดินทางไปทั่วประเทศจีน และแต่งตำราเภสัชกรรมชื่อ เป็นเฉ่ากั๋งมู่ หนังสือเล่มนี้รวบรวมยาต่าง ๆ ตามตำราตั้งแต่หม้อฮั่วโตสมัยสามก๊กมาถึงสมัยราชวงศ์หมิงเป็นจำนวน 800 กว่าเล่ม รวมเวลารวบรวมค้นคว้าและต้องเดินทางไปดูด้วยตัวเองหลายมณฑลเป็นเวลา 30 กว่าปี หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 52 หมวด บันทึกสมุนไพรทั้งหมด 1,892 ชนิด และอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ของสมุนไพรแต่ละชนิด เช่น ชื่อสรรพคุณ การใช้งาน การแปรรูป พร้อมรูปภาพของต้นสมุนไพรทั้งหมดกว่าหนึ่งพันรูป และยังสามารถแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่บอกเล่าสืบทอดกันมา หนังสือเป็นเฉ่ากั๋งมู่ นับว่าเป็นตำรายาที่สำคัญและมีคุณค่ามากในประวัติศาสตร์จีน ไม่เพียงแต่เป็นผลงานด้านเภสัชกรรมอย่างเดียว ยังเป็นหนังสือสำคัญด้านสัตวแพทย์ และด้านแร่ธาตุอีกด้วย ส่วนในด้านภูมิศาสตร์ สวีเสี่ยเค่อ ใช้เวลา 30 ปีในการเดินทางทั่วประเทศจีนและแต่งหนังสือบันทึกการท่องเที่ยวขึ้นมา เขียนถึงสภาพภูมิประเทศ สภาพธรรมชาติของสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ (หวาง เฟิง, 2547: 236-238) และสวีกวงฉี เสนาบดีกระทรวงศึกษา ได้รวบรวมตำราทางเกษตรขึ้น บรรยายวิธีการทำนาไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะบทว่าด้วยการทดน้ำและชลประทาน และแปลตำราคณิตศาสตร์ อุทกศาสตร์ ดาราศาสตร์และศาสนาขึ้น และมีแผนที่โลกกับหนังสือเรื่อง Element ของยุคลิด (Euclid) ซึ่งบาทหลวงริชชีได้แปลเป็นภาษาจีนไว้ก่อนมรณภาพ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 158)

ด้านประติมากรรม ราชวงศ์หมิงเป็นสมัยที่ศิลปวิทยาเจริญมาก การแกะสลักดีเยี่ยม ในสมัยนี้มีการฟื้นฟูศิลปะประเภทเครื่องเคลือบลายคราม ซึ่งส่วนใหญ่ทำเพื่อเป็นสินค้าส่งออก การปั้นเครื่องเคลือบในสมัยนี้มีความวิจิตรบรรจงมาก เป็นการเลียนแบบศิลปะสมัยราชวงศ์ถัง การทำเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบลายครามในสมัยราชวงศ์หมิงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ชนิดสามสี ชนิดสีเดียว ชนิดสีขาวและน้ำเงิน ความแตกต่างระหว่างเครื่องเคลือบของราชวงศ์ซ่งกับราชวงศ์หมิงคือ ของราชวงศ์ซ่งนิยมทำให้สิ่งประดิษฐ์ดูมีชีวิตชีวามากกว่าของราชวงศ์หมิง ต่อมาญี่ปุ่นนำไปเลียนแบบและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ชาวยุโรปจึงนิยมสั่งเครื่องเคลือบลายครามจากจีน ทำให้มีการติดต่อระหว่างจีนและยุโรปมากขึ้น (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 161)

ด้านจิตรกรรม สมัยราชวงศ์หมิงการวาดภาพงดงามเป็นพิเศษ มีการใช้สีน้ำ ในสมัยนี้มีชื่อเสียงด้านการวาดภาพมาก มีศิลปินชื่อดังหลายคน เช่น ถังหยินและต่งฉีซาง ทั้งสองมีชื่อเสียงในการวาดภาพธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งภาพวาดของพวกเขาเป็นภาพที่งดงามที่สุดในจีนที่เคยมีมา (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 160)

ด้านสถาปัตยกรรม ผลงานชิ้นเอกในสมัยราชวงศ์หมิงคือ พระราชวังต้องห้ามเมืองปักกิ่ง จักรพรรดิหย่งเล่อเกณฑ์คนจำนวนหนึ่งแสนคนพร้อมกับช่างฝีมืออีกหลายพันคนมาเพื่อสร้างเป็นพระราชวังที่ประทับของจักรพรรดิ ใช้เวลาสร้างนานถึง 30 ปี ตั้งแต่ค.ศ.1406 - ค.ศ.1436 และตอนที่บาทหลวงมัดเตโอ ริชชีมรณภาพ ได้มีการสร้างโบสถ์คาทอลิกมากกว่า 300 แห่งในจีน (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 158)

ด้านวรรณกรรม สมัยราชวงศ์หมิงถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมประเภทนวนิยาย และนิยมเขียนนวนิยายที่ใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน มีวรรณกรรมที่มีชื่อเสียง ได้แก่ สามก๊ก ซ้องกั๋ง ไชอิ้ว จินผิงเหมย หรือเรียกรวมกันว่า สี่สุดยอดวรรณกรรมจีน

สามก๊ก เป็นวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์ เรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งเป็นการเล่าแบบบรรยายเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งจีนในขณะนั้นบ้านเมืองเกิดเหตุการณ์วุ่นวายระส่ำระสายอย่างหนัก จึงเกิดการแตกแผ่นดินออกเป็นก๊ก

ซ้องกั๋ง หรือ ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขาเหลียงซาน เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงในสมัยราชวงศ์ซ่ง เนื้อหาดำเนินไปในสมัยราชวงศ์ซ่ง ว่าด้วยโจร 108 คนซึ่งมีวสุ่มประชุมกันอยู่ที่เขาเหลียงซาน เพื่อตั้งกองทัพ แต่ภายหลังรัฐบาลนโรโทษกรรมให้ แล้วส่งไปสู้รบชิงชัยกับต่างชาติที่รุกรานจีน รวมถึงปราบกบฏ

ไชอิ้ว เป็นวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงในสมัยราชวงศ์ถัง เป็นเรื่องของการเดินทางไปยังชมพูทวีป (อินเดีย) เพื่ออัญเชิญคัมภีร์พระพุทธศาสนาของหลวงจีนชื่อ พระถังซำจั๋ง เนื้อหาบรรยายหลักธรรมด้วยนิทานแนวแปลกโลดโผน เป็นเรื่องสำหรับอ่านเล่นธรรมดา

จินผิงเหมย หรือ บุปผาในกุกงทื่อทง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสะท้อนการใช้ชีวิตของพวกชนชั้นสูง เกี่ยวข้องกับเรื่องโลกีย์ ใช้ลีลาการเขียนด้วยสำนวนง่าย ๆ กะทัดรัด และมีชีวิตชีวา บรรยายชีวิตตัวละครและ ตัวประกอบโดยใช้ชีวิตประจำวันของซีเหมินซิงและคนในครอบครัวเป็นศูนย์กลาง กล่าวถึงชีวิตของซีเหมินซิง ที่รุ่งเรืองและตกอับ ทำอย่างไรให้ร่ำรวยขึ้นมา และทำอย่างไรให้ตัวตกอับ ถือเป็น การบรรยายถึงสภาพสังคม ในช่วงราชวงศ์หมิง ซึ่งแสดงถึงทัศนคติและมุมมองของประชาชนทั่วไปในคริสต์ศตวรรษที่ 16 อีกด้วย แต่ ต่อมาเรื่อง จินผิงเหมย ถูกต่อต้าน เพราะพรรณนาบทสังวาสจำนวนมากจนถูกเรียกว่าเป็นหนังสือโลกีย์ จึงมี การจัดให้ ความฝืนในหอแดง นิยายอีกเรื่องหนึ่ง ขึ้นมาเป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนแทน (เลียง เสถียร สุต, 2544: 237)

5. ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ในสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้นการค้าทำได้เฉพาะในรูปแบบบรรณาการเท่านั้น ซึ่งระบบบรรณาการนี้ เกิดขึ้นจากการติดต่ออันยาวนานระหว่างจีนกับอนารยประเทศทั้งหลาย ระบบนี้ถูกใช้ในความหมายต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความเหนือกว่าทางด้านวัฒนธรรมของจีน และความสัมพันธ์แบบบรรณาการระหว่างจีนกับ ต่างประเทศนั้นตั้งอยู่บนฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันที่จะต้องกระทำในรูปแบบพิธีการ ชาวจีนทั้งหลายเชื่อมั่นในความเหนือกว่าทางด้านวัฒนธรรมของตนเองมากเสียจนกระทั่งเชื่อว่า บรรดาอนารยชนผู้ไร้วัฒนธรรมจะต้องมาจีนเพื่อแสวงหาความเปลี่ยนแปลงและความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น อนารยชน จำเป็นต้องยอมรับในความเป็นเจ้าประเทศราชของจีน และปฏิบัติตามพิธีการต่าง ๆ (สีบแสง พรหมบุญ, 2525: 5) นโยบายต่างประเทศในระยะนี้ ถือเป็นระบบการส่งบรรณาการเป็นการจัดระเบียบการติดต่อกับ ต่างประเทศให้เป็นแบบแผน เพื่อให้ความสัมพันธ์ดำเนินไปด้วยดี ประเทศต่าง ๆ จึงส่งบรรณาการมาให้จีน แล้วจีนก็ส่งของตอบแทนให้ เพื่อเป็นการโฆษณาสินค้าในประเทศด้วย มีประเทศที่อยู่ใต้อาณัติส่งบรรณาการ ให้จีนทั้งหมด 38 ประเทศ (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 156)

ในค.ศ.1368 หลังจากจักรพรรดิหงอู่ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงส่งคณะทูตไปยังประเทศโพ้นทะเล ต่าง ๆ ทันทีเพื่อแจ้งให้รับรู้ถึงการครองราชย์ของพระองค์ และเป็นการเตือนประเทศราชจีนดั้งเดิมให้ส่ง บรรณาการตามประเพณี ซึ่งถือเป็น การยอมรับอำนาจของจีน ต่อมาในค.ศ.1383 จักรพรรดิหงอู่ริเริ่มใช้ระบบ หนังสือเดินทางเพื่อให้สามารถตรวจสอบทูตจากต่างประเทศได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยทูตจีนจะได้รับมอบหนังสือ เดินทางซึ่งตรงกับในประเทศปลายทาง และพระองค์พระราชทานหนังสือเดินทางแก่ไทย (อยุธยา) เป็น ประเทศแรก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของจีนกับไทย พระราโชบายทางการค้าของจักรพรรดิ หมิงองค์แรก ๆ เข้มงวดมาก แต่การค้าระหว่างจีนกับไทยก็เพิ่มปริมาณและความสำคัญมากขึ้นเช่นกัน ในขณะที่จักรพรรดิหงอู่ทรงวางกฎเกณฑ์เข้มงวดทางการค้าเพื่อที่จะทำให้พวกมองโกลซึ่งเป็นศัตรูของพระองค์ทาง เหนือและทางตะวันตกเฉียงเหนือ ตลอดจนพวกโจรสลัดญี่ปุ่นที่อยู่ตามชายฝั่งอ่อนกำลังลง พระองค์ก็ยังมีพระ

ราชประสงค์ให้ประเทศต่าง ๆ ถวายเครื่องราชบรรณาการอย่างสม่ำเสมอเหมือนเดิม การค้าเอกชนยังคงดำเนินต่อไปได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐบาลและอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับที่เข้มงวด แต่เพื่อที่จะกระตุ้นให้มีการส่งทูตจึงจำเป็นต้องอนุญาตให้มีการค้าในระบบบรรณาการอยู่เพื่อเป็นสิ่งจูงใจ อย่างไรก็ตามจักรพรรดิหังอู่เกรงว่า พระองค์อาจจะควบคุมการค้าในรูปบรรณาการไม่ได้ ฉะนั้นพระองค์จึงทรงพยายามที่จะออกกฎข้อบังคับควบคุมการค้าในรูปบรรณาการหลายครั้ง พระราโชบายในการควบคุมการค้าอย่างเข้มงวดของพระองค์ปรากฏอย่างแจ่มแจ้งจากคำพูดติดปากในหมู่ขุนนางจีนสมัยราชวงศ์หมิงว่า “แม้แต่แผ่นกระดาษสัก 1 นิ้วก็ไม่ได้รับอนุญาตให้หลุดไปสู่ทะเล” (สีบแสง พรหมบุญ, 2525: 119-120)

ในสมัยจักรพรรดิหังอู่ทรงมีนโยบายขยายอิทธิพลของจักรวรรดิหังอู่ออกไปรอบด้าน พระองค์ทรงมีพระบัญชาให้เปิดกรมการเดินเรืออีกครั้ง เนื่องจากถูกปิดไปในสมัยจักรพรรดิหังอู่ ต่อมาพระองค์ทรงยกเลิข้อห้ามการก่อตั้งสมาคมการค้า และยังทรงให้หน่วยงานนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของทางราชการ ยิ่งไปกว่านั้นจักรพรรดิหังอู่ทรงพระราชทานเงินตอบแทนให้แก่คณะทูตตามมูลค่าของของขวัญที่นำมาทูลเกล้าฯถวายแต่พระองค์ วิธีการนี้กระตุ้นให้บรรดาทูตต่างประเทศนำของขวัญจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้มาทูลเกล้าฯถวาย แต่จักรพรรดิ ในช่วงค.ศ.1405 – ค.ศ.1433 พระองค์ได้ทรงจัดส่งกองเรือไปสำรวจโพ้นทะเลถึง 7 ครั้ง เพื่อส่งเสริมการค้าของชาวจีนระดับเอกชนกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สีบแสง พรหมบุญ, 2525: 124) พระองค์ทรงแต่งตั้งให้เจิ้งเหอ ซึ่งเป็นขันทีชาวมุสลิมเป็นแม่ทัพนำกองเรือจีนออกเดินทางสำรวจน่านน้ำต่าง ๆ และติดต่อค้าขายเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างแดน โดยกองเรือนี้มีเรือกว่า 300 ลำและมีลูกเรือราว 28,000 คน ซึ่งเป็นกองเรือโบราณที่ใหญ่ที่สุดในโลก เดินทางมากกว่า 50,000 กิโลเมตร ท่องต่างแดนมากกว่า 30 ประเทศ จากทะเลจีนใต้ไปถึงชายฝั่งตะวันออกของแอฟริกา (วีระชัย โชคมุกดา, 2553: 201) กองเรือของเจิ้งเหอเป็นที่รู้จักในนามของกองเรือเป่าฉวน แปลว่า เรือมหาสมบัติ โดยเจิ้งเหอนำกองเรือมหาสมบัติที่บรรทุกสินค้าเครื่องซื้อของจีน เช่น กระเบื้องลายคราม ผ้าไหม เครื่องเงิน และสิ่งของมีค่าต่าง ๆ เพื่อไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างแดนที่ประเทศต้องการ เช่น งาช้าง นอแรด ไม้หายาก เครื่องหอม พร้อมด้วยเครื่องราชบรรณาการจากผู้ครองดินแดนต่าง ๆ กลับมาถวายแด่องค์จักรพรรดิที่เมืองหนานจิง นอกจากนี้ยังนำสัตว์ต่างถิ่น เช่น สิงโต เสือดาว นกกระจอกเทศ ม้าลาย และยีราฟ กลับไปถวายด้วย ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของจักรพรรดิมาก และกลายเป็นของแปลกและน่าตื่นเต้นสำหรับชาวจีนที่พบเห็นเป็นครั้งแรก และที่เมืองท่าของอาหรับ ชาวจีนมีความสนใจด้านยาและการบำบัดโรคของชาวอาหรับเป็นพิเศษกว่าอย่างอื่น หลังจากมีการพิมพ์หนังสือทางการแพทย์อาหรับในประเทศจีนชื่อว่า Hui Yao Fang ชาวจีนได้แลกเปลี่ยนผ้าไหมและเครื่องลายครามของตนกับสินค้าของพ่อค้าอาหรับ เพื่อนำมาทำยา (วีระชัย โชคมุกดา, 2553: 211) ซึ่งการเดินทางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกไปแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและเครื่องราชบรรณาการจากรัฐต่าง ๆ สร้างความมั่งคั่งให้ราชสำนักหมิง และสร้างความสันติสุขในบรรดาประเทศตอนใต้ การเดินทางทั้ง 7 ครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะสร้างคุณูปการให้กับประวัติศาสตร์การเดินทางเรือโลก แต่ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน

ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างประเทศจีนกับนานาประเทศในทวีปเอเชียและแอฟริกาอีกด้วย (มอนเทจ คัลเซอร์, 2551: 231) นอกจากนี้จะมีทูตและบรรณาการกลับมาจีนแล้ว ยังได้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับร่องน้ำ สภาพ การเดินเรือ ท่าเรือ และประเพณีชาวต่างชาติอีกด้วย และการที่เจิ้งเหอแวะไปเยือนไทยในค.ศ.1408 มีผลให้ ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในไทยเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดความเคารพยกย่องเจิ้งเหอในหมู่ชาวจีนในไทย เจิ้งเหอ ได้รับการเคารพเสมือนพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า จึงมีการสร้างศาลเจ้าเพื่อเป็นเกียรติหลายแห่งและตั้งชื่อว่า ซัมปอกง (สีบ แสง พรหมบุญ, 2525: 125) ซึ่งในปัจจุบันยังมีศาลเจ้าและโบราณสถานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเจิ้งเหอกระจายอยู่ หลายประเทศ เช่น ประเทศไทยมีศาลเจ้าชั้นเปากง ส่วนในประเทศโซมาเลียขุดพบวัตถุโบราณเป็น เครื่องปั้นดินเผาจีน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสัญลักษณ์ของสัมพันธไมตรีอันดีงามระหว่างจีนกับชาวต่างชาติ (หวาง เฝิง, 2547: 228)

หลังจากสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ นโยบายทางการค้าของจีนกลับสู่ลักษณะที่เข้มงวดยิ่งขึ้นอีก เนื่องจาก โจรสลัดญี่ปุ่นและพวกมองโกลคุกคามจีนบ่อยขึ้น จักรพรรดิฉินจึงออกพระบรมราชโองการจำกัดการค้าขายกับ ต่างประเทศหลายครั้ง เมื่อจักรพรรดิเจี๋ยจิ้งขึ้นครองราชย์ในค.ศ.1522 พระองค์ทรงยกเลิกกรมการเดินเรือที่ เมืองฝูเจี้ยนเพื่อตอบโต้การโจมตีของพวกโจรสลัดญี่ปุ่นที่มีเพิ่มมากขึ้น ราชสำนักจีนตระหนักถึงภัยคุกคามมาก ขึ้น ราชสำนักจีนจึงลงความเห็นว่าการค้าขายกับต่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจนำไปสู่ความ ยุ่งยากอย่างมากเป็นแน่ จึงประกาศห้ามทำการค้าขายตามชายฝั่ง ซึ่งในตอนแรกมีจุดประสงค์ที่จะใช้กับญี่ปุ่น เท่านั้น ต่อมาครอบคลุมไปถึงประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย โดยจะยอมอนุญาตให้เฉพาะ การค้าแบบบรรณาการที่จำกัดเท่านั้นที่ยังคงดำเนินต่อไปได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎของบังคับที่เข้มงวด จักรพรรดิ เจี๋ยจิ้งทรงพยายามที่จะกำจัดโจรสลัดโดยการควบคุมการค้ากับต่างประเทศ แต่กลับได้ผลตรงกันข้าม การถูก โจรสลัดโจมตีตามชายฝั่งมีบ่อยมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การควบคุมการค้าที่เข้มงวดทำให้รายได้ต่าง ๆ ลดน้อยลง เพราะถูกใช้ไปเพื่อการต่อสู้กับพวกโจรสลัด ต่อมาพ่อค้าชาวจีนจึงเรียกร้องให้รัฐบาลจีนยกเลิกกฎข้อบังคับที่ เข้มงวดในเรื่องการค้าโพ้นทะเลให้หมดสิ้น และหันมาริเริ่มส่งเสริมการค้าขายให้มากขึ้น ในค.ศ.1567 จึงมีการ ยกเลิกคำประกาศห้ามการค้าขายโพ้นทะเล แต่การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลนั้นสายเกินไป ชาวจีน สูญเสียความเป็นผู้นำทางการค้าในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้กับชาวโปรตุเกส (สีบแสง พรหมบุญ, 2525: 129-131)

การล่มสลายของราชวงศ์หมิง

ปัจจัยสำคัญที่นำมาสู่การล่มสลายของราชวงศ์หมิงมี 2 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

1.1 ชั้นที่กุมอำนาจทางการเมือง

สมัยจักรพรรดิหย่งเล่อคือสมัยที่ราชวงศ์หมิงรุ่งเรืองที่สุด แต่หลังจากจักรพรรดิซวนเต๋อ (ค.ศ.1425 - ค.ศ.1435) สวรรคต การเมืองอยู่ในสภาพตกต่ำมาก จักรพรรดิหลายพระองค์ไม่ทรงพระปรีชา บางพระองค์ก็ทรงพระเยาว์ไม่สนพระทัยในการบริหารประเทศ ในสมัยจักรพรรดิว่านลี่ (ค.ศ.1572 - ค.ศ.1620) พระองค์ไม่สนใจการเมืองเลย หลงใหลสุรานารี และใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย พระองค์ทรงให้ขุนนางจัดการเรื่องต่าง ๆ ของราชสำนัก อำนาจทางการเมืองจึงตกอยู่ในมือของขุนนางและขันที นอกจากนี้ในราชสำนักยังมีการแบ่งพรรคพวกทางการเมือง และเกิดการแข่งชิงอำนาจและผลประโยชน์กัน (หวาง เฟิง, 2547: 231) พระองค์ทรงเริ่มเบื่อหน่ายเรื่องในราชสำนักและการทะเลาะกันในกลุ่มขุนนาง พระองค์จึงทรงเลือกที่จะหลบอยู่ด้านหลังพระราชวังต้องห้ามกับบรรดาขันทีและนางสนม และทรงเลิกออกกว่าราชการ พวกขันทีจึงกลายเป็นตัวกลางในการติดต่อระหว่างจักรพรรดิที่ห่างไกลและขุนนางของพระองค์ หากขุนนางคนใดต้องการหารือเรื่องต่าง ๆ ของบ้านเมืองจะต้องโน้มหน้าขันทีที่มีอิทธิพลด้วยการติดสินบนเพื่อส่งข้อความถึงจักรพรรดิ

แม้ในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อจะห้ามไม่ให้ขันทีมีส่วนร่วมในการเมือง แต่นับตั้งแต่สมัยจักรพรรดิหย่งเล่อเป็นต้นไป ขันทีก็เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น โดยเข้ามาจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการขนาดใหญ่ มีอำนาจสั่งกองทัพ และเข้ามามีส่วนร่วมในการแต่งตั้งและเลื่อนตำแหน่งของขุนนางเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังจัดตั้งหน่วยงานต่งฉิ่ง ซึ่งเป็นองค์การตำรวจลับมีหน้าที่สืบสวนเรื่องส่วนตัวของเหล่าขุนนางและประชาชน และมีอำนาจในการจับกุมรวมถึงประหารด้วย นับแต่นั้นมาขันทีจึงได้เป็นผู้ควบคุมหน่วยงานพิเศษเสมอมา ต่อมาเหล่าขันทีได้พัฒนาระบบราชการเป็นของตนเองมีการจัดระบบควบคุมไปกับราชสำนักส่วนกลาง แต่ไม่อยู่ภายใต้ระบบราชการส่วนกลาง แม้ว่าจะมีขันทีเผด็จการจำนวนมากในราชสำนักหมิงแต่ยังไม่ปรากฏชัดเจนนจนกระทั่งค.ศ.1590 เมื่อจักรพรรดิว่านลี่ทรงเพิ่มสิทธิเหนือระบบราชการพลเรือนและให้อำนาจแก่พวกขันทีในการเก็บภาษีภายใน เมื่อการเก็บภาษีอยู่ในมือขันที ทำให้เกิดสภาพการผูกขาดที่ดินรุนแรงมาก เจ้าที่ดินใหญ่ ๆ พยายามเข้าครอบครองที่ดินของชาวนา วิธีการที่เจ้าที่ดินผนวกเอาที่ดินทำกินของชาวนานั้นมาจากการทุจริตของพวกขุนนางทั้งหลาย และเนื่องจากที่ดินพระราชทานของจักรพรรดิแปลงใหญ่ ๆ ตกเป็นของพวกเชื้อพระวงศ์และขุนนางที่มีความดีความชอบ พวกเชื้อพระวงศ์และขุนนางจึงได้ครอบครองที่ดินไร่นาเป็นบริเวณกว้างขวาง ที่ดินสำหรับทำไร่ที่จักรพรรดิหย่งเล่อเคยกำหนดให้เป็นอณานิคมของทหารก็ถูกผนวกเข้ากับที่ดินของพวกเชื้อพระวงศ์และขุนนางโดยวิธีที่ผิดกฎหมาย ทำให้พวกชาวนาถูกไล่ออกจากที่ดินของตนเอง และต้องกลายมาเป็นผู้เช่าที่ดิน และทหารชั้นไพร่พลต้องกลายมาเป็นชาวนาทำหน้าที่ผลิตให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่ เมื่อที่ดินค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นของเจ้าที่ดินใหญ่มากขึ้น การหลีกเลี่ยงภาษีที่ดินโดยความช่วยเหลือจากขุนนางทุจริตยังมีมากขึ้น ในช่วงต้นศตวรรษที่ 16 รายได้จากภาษีที่ดินลดลงครั้งหนึ่ง เนื่องจากที่ดินผืนใหญ่ที่เป็นของจักรพรรดิ เชื้อพระวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ไม่ต้องเสียภาษี ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมอย่างรุนแรง มีเสนาบดีและขุนนางบางคนพยายามจะคลี่คลายความขัดแย้งในสังคมให้เบาลงและเรียกร้องให้ยับยั้ง

สิทธิพิเศษของขุนนางและชั้นที่ทั้งหลาย เสนาบดีเหล่านี้ต่างเผยแพร่วิชาการและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองจึงถูกเรียกกันว่าเป็น พรรคตงหลิน แต่สุดท้ายต้องถูกขุนนางและชั้นที่มีอำนาจโจมตีและทำร้าย

ชั้นที่โดดเด่นคือ เว่ยจงเสียน (ค.ศ.1568 – ค.ศ.1627) เรื่องอำนาจมากในราชสำนักจักรพรรดิเทียนฉี (ค.ศ.1620 – ค.ศ.1627) ในช่วงนั้นบัณฑิตและขุนนางพรรคตงหลินมีอิทธิพลมากขึ้น แต่ในฐานะที่เว่ยจงเสียนเป็นคนโปรดของจักรพรรดิจึงสามารถรวบรวมอำนาจไว้ได้หมด โดยเฉพาะการเข้าควบคุมหน่วยงานต่งฉั่ง เว่ยจงเสียนแต่งตั้งคนของตนเข้าประจำตำแหน่งสำคัญในราชสำนักจนหมด ซึ่งได้แก่ขุนนางที่ทุจริตและชอบประจบสอพลอ ในค.ศ.1624 หยางเหลียน ขุนนางผู้ดำรงตำแหน่งผู้ตรวจการซึ่งเป็นผู้นำคนหนึ่งของพรรคตงหลินได้ทำหน้าที่สำคัญตลอดจักรพรรดิ ประณามเว่ยจงเสียนโดยตรง โดยลำดับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเว่ยจงเสียนว่าเป็นผู้ประกอบอาชญากรรมใหญ่หลวงถึง 24 ข้อด้วยกัน ข้อกล่าวหาที่ร้ายแรงที่สุดคือ เว่ยจงเสียนมาดหมายราชบัลลังก์ แต่เว่ยจงเสียนอยู่ในอำนาจอย่างมั่นคงและจักรพรรดิก็มั่นใจ จึงรวบรวมรายชื่อของศัตรูของตนซึ่งมีทั้งสิ้น 700 คน ส่วนใหญ่เป็นนักวิจารณ์จากพรรคตงหลิน ผลคือในค.ศ.1625 เว่ยจงเสียนทำการกวาดล้างครั้งใหญ่ หยางเหลียนและผู้นำคนอื่น ๆ ถูกใส่ร้ายและถูกจับในข้อหาเท็จ ทุกคนล้วนถูกลงโทษในคุกจนเสียชีวิต เป็นเหตุให้ราชสำนักหมิงสูญเสียบุคคลากรที่มีความสามารถไปเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นเว่ยจงเสียนก็แต่งตั้งคนของตนเข้าดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ว่าง เพื่อนและครอบครัวของเขาได้รับตำแหน่งที่สำคัญโดยไม่มีคุณสมบัติใด นับจากนั้นเว่ยจงเสียนก็เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด เขาสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่ตนเองตลอดราชวงศ์หมิงและสร้างพระราชวังส่วนตัวซึ่งสร้างโดยเงินทุนสำหรับการสร้างสุสานของจักรพรรดิองค์ก่อน ๆ

ต่อมาในสมัยจักรพรรดิฉงเจิน (ค.ศ.1628 - ค.ศ.1644) พระองค์ปลดเว่ยจงเสียนออกจากตำแหน่งและมีการตั้งข้อหากระทำผิด เว่ยจงเสียนจึงชิงฆ่าตัวตายก่อนจะถูกจับ ในค.ศ.1627 แม่นมที่เป็นตัวการชักนำเว่ยจงเสียนให้ได้เป็นคนโปรดของจักรพรรดิเทียนฉี ถูกโยนจนเสียชีวิตและบรรดาสมุนคนสำคัญของเว่ยจงเสียนก็ถูกลงโทษไปตามกัน ส่วนขุนนางฝ่ายตรงข้ามที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้กลับเข้ารับราชการตามเดิม (ทวีป วรดิลก, 2551: 484)

1.2 ประชาชนถูกขูดรีดภาษี

ความไม่มั่นคงของราชสำนักหมิงดำเนินมาพร้อมกับภัยพิบัติทางธรรมชาติและโรคระบาด แต่ข้าราชการยังบังคับให้ประชาชนจ่ายภาษี และยังมีการเพิ่มภาษีเกลือ ชา และเหมืองแร่อีกด้วย การที่รัฐบาลเก็บภาษีสูงขึ้นทำให้ประชาชนอยู่อย่างยากลำบาก (เลียง เสถียรสุด, 2544: 212) และปฏิบัติการทหารครั้งใหญ่ในเกาหลีของจีนในค.ศ.1592ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณมากมาย การรีดภาษีเพิ่มจึงเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จักรพรรดิวันลี่ส่งขันที่ห้าสิบคนออกไปตรวจตราการจัดเก็บภาษี ซึ่งมีการขูดรีดภาษีประชาชนอย่างหนักจนเกิดการต่อต้านในหลายพื้นที่ เมื่อสิ้นศตวรรษที่ 16 ราชสำนักต้องยกเลิกแผนการขยาย

อุตสาหกรรมและการค้าที่กำลังเฟื่องฟูมาตลอด เพราะค่าใช้จ่ายทางทหารและราชสำนักสูงมาก เศรษฐกิจของอาณาจักรที่กำลังเติบโตขยายตัวต้องหยุดชะงักและเกิดวิกฤตขึ้นแทน (ทวีป วรดิลก, 2551: 476)

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนถูกกดขี่ข่มเหงสะท้อนให้เห็นถึงระบบราชการที่มีปัญหาและความอ่อนแอของเศรษฐกิจนั้นเกิดจากการที่รัฐบาลไม่สามารถเก็บภาษีได้อย่างสมบูรณ์ เพราะข้าราชการไร้ประสิทธิภาพและทุจริต แม้แต่จะเข้าไปให้ถึงชนบทอย่างแท้จริงก็ทำไม่ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถจัดสรรการเสียภาษีให้ยุติธรรมได้ ดังนั้นในช่วงที่ระบบราชการส่วนกลางอ่อนแอ เจ้าที่ดินตามท้องถิ่นต่าง ๆ จึงสามารถกอบโกยผลประโยชน์กันได้เต็มที่ ผลคือ ความเดือดร้อนตกมาอยู่ที่ชาวนาซึ่งเป็นผู้ผลิตจำนวนมากที่สุดของประเทศตลอดจนประชาชนทั้งหลาย ยิ่งจักรพรรดิว่านลี่ให้ขันทีตรวจตราควบคุมการเก็บภาษี ความเดือดร้อนของประชาชนก็ยิ่งเพิ่มขึ้น ในเมืองซูโจวซึ่งมีโรงงานทอผ้าจำนวนมาก ถูกริตภาษีจนโรงงานหลายแห่งต้องปิด เมื่อต้องถูกขันทีทุจริตภาษีอย่างหนักทำให้ประชาชนต่างลุกฮือขึ้นคัดค้านและเกิดเป็นกบฏชาวนาในหลายพื้นที่ (ทวีป วรดิลก, 2551: 485)

1.3 การเกิดกบฏภายใน

ในค.ศ.1627 มีชาวนาลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลในมณฑลसानซีจำนวนมาก สาเหตุสำคัญเนื่องจากเกิดทุพภิกขภัยร้ายแรง ที่ดินสำหรับทำไร่ทำนาไม่สามารถผลิตผลผลิตต่าง ๆ ได้ แต่พวกขุนนางก็พยายามขูดรีดภาษีและค่าเช่าอย่างหนัก ต่อมาในค.ศ.1628 เมื่อจักรพรรดิฉิงเจินขึ้นครองราชย์ ราชวงศ์หมิงก็เกิดสงครามกลางเมืองอยู่เนื่อง ๆ (ทวีป วรดิลก, 2551: 484)

ผู้นำกบฏคนสำคัญชื่อ หลี่จื่อเฉิง (ค.ศ.1605 - ค.ศ.1645) เป็นชาวนาในมณฑลसानซี หลี่จื่อเฉิงสมัครเป็นทหารเมื่อค.ศ.1630 ประจำการอยู่กองทัพทางด้านตะวันตกของसानซี แต่ไม่ได้รับทั้งค่าจ้างและอาหาร พวกพลทหารจึงก่อกบฏขึ้น ผู้นำอีกคนหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงและความสำคัญคู่มากับหลี่จื่อเฉิงคือ จางเสียนจง (ค.ศ. 1606 - ค.ศ.1646) ในค.ศ.1631 หลี่จื่อเฉิง ตั้งตัวเป็นผู้นำกบฏชาวนาพร้อมออกหาพรรคพวก โดยมีคำขวัญว่าจะนำความสุขสงบมาสู่ประชาชน จึงได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างมาก หลี่จื่อเฉิงได้ปลุกปั่นประชาชนให้ลุกขึ้นต่อต้านราชวงศ์หมิงมาตั้งแต่ค.ศ.1630 สืบเนื่องมาจากการเกิดทุพภิกขภัยร้ายแรงตั้งแต่ค.ศ. 1627 แต่ประชาชนยังคงถูกพวกขุนนางขูดรีดภาษี จึงเกิดการต่อต้านทางการเมืองขึ้นจนกลายเป็นเหตุจลาจลโดยทั่วไป (มอนเทจ คัลเซอร์, 2551: 233)

ทั้งสองต่างก็พยายามสร้างอาณาจักรของตนขึ้นในดินแดนที่ตนยึดครองได้ และใช้เป็นฐานที่มั่นสถาปนาอำนาจปกครองของตนขึ้น ในค.ศ.1643 หลี่จื่อเฉิงเข้ายึดเมืองเซียงหยางในมณฑลหูเป่ย์ แต่มีอำนาจควบคุมทั้งมณฑลसानซีและเหอหนานด้วย หลี่จื่อเฉิงจึงสถาปนาอาณาจักรของตนขึ้นมีชื่อว่า ต้าซุ่น และในค.ศ.1644 จางเสียนจงยกทัพบุกยึดเฉิงตูซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลเสฉวนที่อุดมสมบูรณ์ไว้เป็นฐานที่มั่น จากนั้นสถาปนาราชวงศ์ต้าซีขึ้น ในขณะเดียวกันหลี่จื่อเฉิงนำทัพกบฏชาวนาบุกเข้าไปถึงเมืองปักกิ่ง เมื่อหลี่จื่อ

เฉิงบุกเข้าปักกิ่งสำเร็จนั้น จักรพรรดิฉิงเจินซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์หมิงหนีไปผูกพระคอ สิ้นพระชนม์ใต้ต้นไม้ที่เขาจิงซาน ซึ่งอยู่ด้านหลังพระราชวังต้องห้าม (ทวีป วรรณโลก, 2551: 485)

1.4 การทรยศของแม่ทัพอู๋ชานกู่

แม่หลี่จื่อเฉิงจะสามารถยึดครองปักกิ่งไว้ได้ แต่ยังมีกำลังทหารแตกทัพของราชวงศ์หมิง กองทัพจากแมนจูจากทางตะวันออกเฉียงเหนือ และกองกำลังที่ตั้งอยู่ที่ด่านชานไห่กวน ในค.ศ.1640 อู๋ชานกู่ (ค.ศ.1612 - ค.ศ.1678) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพรักษาด่านชานไห่กวนอันเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญเพื่อไม่ให้พวกแมนจูบุกเข้ามาปักกิ่งได้ และอู๋ชานกู่จะเป็นผู้ชี้ขาดชะตากรรมของอาณาจักรจีน

หลี่จื่อเฉิงได้ส่งหนังสือให้อู๋ชานกู่ยอมสวามิภักดิ์ จากนั้นก็ได้ให้อู๋เซียงซึ่งเป็นบิดาของอู๋ชานกู่ที่อยู่ในเมืองหลวงเขียนจดหมายไปกล่อมอีกทาง อีกทั้งได้ส่งคณะทูตนำเงินทองมากมายพร้อมหนังสือแต่งตั้งให้อู๋ชานกู่ขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้าพระยา แต่ในขณะที่อู๋ชานกู่กำลังเดินทางมาเพื่อสวามิภักดิ์ต่อหลี่จื่อเฉิง กลับได้พบกับคนรับใช้ที่หนีออกมาจากเมืองหลวงที่มาส่งข่าวว่า ตอนนี้อู๋เซียงถูกจับเป็นตัวประกันและถูกยึดทรัพย์สมบัติ นอกจากนี้อนุภรรยาของอู๋ชานกู่ยังถูกแม่ทัพหลิวจงหมินซึ่งเป็นแม่ทัพเอกของหลี่จื่อเฉิงชิงตัวไป

และหลังจากหลี่จื่อเฉิงเข้ายึดเมืองปักกิ่งได้นั้นหลี่จื่อเฉิงก็ไม่รักษาสัญญาต่าง ๆ ที่เคยให้ไว้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยกเว้นภาษีหรือการได้เป็นเจ้าของที่ดินโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งในตอนแรกเขาได้รับความสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมากและคนยากจนก็ฝากความหวังไว้ที่เขา แม้ว่าหลี่จื่อเฉิงจะประกาศสถาปนาราชวงศ์ใหม่เพื่อปกครองอาณาจักรจีน แต่หลี่จื่อเฉิงไม่เคยแสดงตนว่า จะรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชนได้ นอกจากนั้นหลี่จื่อเฉิงก็ไม่สามารถควบคุมทหารของตนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ ทำให้ทหารกบฏส่วนใหญ่ออกอาละวาดปล้นฆ่าชาวบ้านและชิงทรัพย์สิ่งของมีค่าไป ส่วนขุนนางเงินที่แปรพักตร์ไปสวามิภักดิ์ต่อแมนจูก็มักได้ยศตำแหน่งจากแมนจูเป็นอย่างดี

อู๋ชานกู่จำเป็นต้องเข้าข้างใดข้างหนึ่ง ระหว่างชาวต่างชาติที่มีกำลังรบเกรียงไกรพร้อมที่จะพิชิตอาณาจักรจีนทุกเมื่อ กับกองทัพกบฏที่ปราศจากวินัยภายหลังยึดครองกรุงปักกิ่ง อู๋ชานกู่จึงตัดสินใจที่จะหันไปจับมือกับแม่ทัพตัวเออร์กุนของแมนจู แต่ปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้อู๋ชานกู่เข้าข้างแมนจู แล้วหันมาชนฆ่ากองทัพกบฏของหลี่จื่อเฉิงก็คือ แมนจูยกย่องและให้เกียรติขุนนางเงินที่สวามิภักดิ์ทั้งทหารและพลเรือน โดยแต่งตั้งให้มียศตำแหน่งไม่ด้อยไปกว่าเดิม สำหรับอู๋ชานกู่ นั้นแมนจูเสนอให้เป็นอ๋องที่สืบเชื้อสายต่อไปได้โดยไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งการที่ได้ดำรงสถานะของตนแล้วยังมียศเหนือกว่าเดิมตลอดไปย่อมสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น กล่าวคือ ฐานะทางชนชั้นย่อมอยู่เหนือชนชาติ

เมื่ออู๋ชานกู่ตกลงที่จะร่วมมือกับแมนจูในการปราบกองทัพหลี่จื่อเฉิงนั้น หลี่จื่อเฉิงไม่รู้เรื่องและกำลังเร่งยกทัพตรงไปด่านชานไห่กวนเพื่อที่จะสยบอู๋ชานกู่ให้ยอมจำนนต่อตน กองทัพหลี่จื่อเฉิงเข้าสู่รบกับ

กองทัพอุษานกัวยอย่างดุเดือด โดยไม่รู้ว่กองทัพแมนจูที่ตั้งมั่นทางเหนือของด่านซานไห่กวนได้แยกออกเป็นสองขบวนเคลื่อนลงมาทางใต้ กองทหารม้าของแมนจูได้ยกเข้าโจมตีกองทัพของหลี่จื้อเฉิงที่กำลังสู้รบกับอุษานกัวย หลี่จื้อเฉิงจำต้องยกทัพกลับปักกิ่งโดยมีกองทัพของอุษานกัวยไล่ตามมา หลี่จื้อเฉิงแก้แค้นอุษานกัวยด้วยการตัดหัวบิดาของอุษานกัวย แล้วรีบถอยหนีออกจากปักกิ่งพร้อมด้วยเหล่าแม่ทัพและทรัพย์สินสิ่งของมีค่ามากมาย กองทัพหลี่จื้อเฉิงออกเดินทางไปทางตะวันตก กองทัพแมนจูกับกองทัพอุษานกัวยจึงเคลื่อนตัวเข้าปักกิ่ง จากนั้นกองทัพแมนจูก็ถือโอกาสยึดครองจักรวรรดิจิน และสถาปนาราชวงศ์ชิง จักรพรรดิฟุหลินของแมนจูที่ยังเยาว์วัยมีพระชนมายุเพียง 6 พรรษาก็ได้ขึ้นครองราชย์ มีชื่อรัชกาลว่า ชุ่นจื้อ (ค.ศ.1643 - ค.ศ.1661) จากนั้นย้ายเมืองหลวงจากมุกเดนมาปักกิ่ง นับเป็นการสิ้นสุดราชวงศ์หมิงอย่างถาวร (ทวีป วรดิลก, 2551: 490-492)

2. ปัจจัยภายนอก

2.1 การรุกรานจากมองโกล

ในสมัยจักรพรรดิเจิ้งถง (ค.ศ.1435 - ค.ศ.1449) กองทัพหมิงสู้รบกับมองโกลพ่ายแพ้ย่อยยับ ส่งผลให้กำลังรบของจินตกต่ำจนถึงที่สุด ไม่มีทางรื้อฟื้นให้กลับมาเข้มแข็งได้อีก ชาวมองโกลเผ่าออยรัตหรือชาวหว่าล่ามีกำลังเข้มแข็งมาก เมื่อเอเชน (ค.ศ.1454 - ค.ศ.1455) ขึ้นเป็นหัวหน้า สามารถแผ่อิทธิพลครอบงำชาวมองโกลเผ่าต่าง ๆ ไปได้หมด ในค.ศ.1449 เอเชนส่งทูตมาเข้าเฝ้าจักรพรรดิจิน อีกทั้งนำม้าดีมาขายเป็นจำนวนมาก แต่ถูกขุนนางจินเอาเปรียบและพยายามกดราคา ทำให้เอเชนไม่พอใจมาก จึงเร่งระดมชาวมองโกลเผ่าต่าง ๆ แล้วยกทัพเข้าตีอาณาจักรจิน เมื่อหวางเจิ้นซึ่งเป็นขันทีคนโปรดของจักรพรรดิเจิ้งถงทราบข่าว ก็คิดอยากมีชื่อเสียงเกียรติคุณในฐานะยอดขุนพล จึงทูลยุยงจักรพรรดิเจิ้งถงให้ยกทัพไปปราบมองโกลด้วยพระองค์เอง ขณะนั้นจักรพรรดิเจิ้งถงมีพระชนม์เพียง 21 พรรษา และเชื่อฟังคำยุยงของหวางเจิ้น จึงระดมกองทัพชิงจุนหนึ่งแสนคนซึ่งเป็นกองทัพที่เข้มแข็งของจินในขณะนั้น จากนั้นตั้งตนเป็นแม่ทัพ และมีขันทีหวางเจิ้นเป็นที่ปรึกษาทัพ ด้วยความที่หวางเจิ้นไม่มีประสบการณ์ในการรบมาก่อน กองทัพหมิงจึงเสียทีแก่พวกมองโกล เอเชนใช้กลศึกลวงกองทัพหมิงให้ตกอยู่ในวงล้อม ณ ป้อมถู่มู่ และทำลายกองทัพหมิงจนย่อยยับ ขันทีหวางเจิ้นถูกฆ่าตายในสนามรบ ส่วนจักรพรรดิเจิ้งถงถูกชาวออยรัตจับไปเป็นเชลยศึก เพื่อเรียกค่าไถ่จากราชวงศ์หมิง เมื่อมองโกลได้รับชัยชนะก็ยิ่งเพิ่มความฮึกเหิม ยกกองทัพบุกมาจนถึงปักกิ่ง แต่มีขุนพลฝีมือดีสามารถต้านทานพวกมองโกลเอาไว้ได้ จนกองทัพมองโกลต้องล่าถอยกลับไป ความพ่ายแพ้ย่อยยับของกองทัพหมิงต่อชาวมองโกลครั้งนี้ ในประวัติศาสตร์เรียกว่า วิกฤติถู่มู่ (ทวีป วรดิลก, 2551: 461)

ต่อมาในรัชสมัยของจักรพรรดิเจี๋ยจิ้ง (ค.ศ.1521 - ค.ศ.1567) มีผู้นำชาวมองโกลที่เข้มแข็งชื่อ อัลตัลข่าน ได้ยกทัพบุกเข้ามณฑลซานซีและทำการปล้นฆ่าชาวจินจำนวนมาก การที่มองโกลยกกำลังบุกเข้ามารุกรานนั้น สาเหตุเกิดจากมองโกลติดต่อดำขายกับจินตามระบบเครื่องถ้วยบรรณาการ แต่ทางจินได้ฆ่าทูต

ของมองโกลถึงสองครั้ง ทำให้อัลตลข่านโกรธมาก จึงเข้ารุกรานจีนในค.ศ.1550 การรุกรานและปล้นสะดมของพวกมองโกลสร้างความเสียหายให้แก่อาณาจักรจีนเป็นอันมาก ในขณะเดียวกันชาวจีนยังต้องส่งกำลังทหารไปปราบพวกชนเผ่าต่าง ๆ ที่ก่อความไม่สงบอยู่ตามบริเวณภาคใต้ ดังนั้นการที่จะเพิ่มกำลังทหารจำนวนมากเพื่อแก้ปัญหาจากพวกมองโกลจึงไม่สามารถทำได้ เพราะติดขัดเรื่องงบประมาณ เนื่องจากการจัดเก็บภาษีไม่มีประสิทธิภาพ และมีการหลีกเลี่ยงการเสียภาษีกันมาก อีกทั้งเจ้าหน้าที่ก็ทุจริตด้วย และการที่พวกมองโกลสามารถผ่านกำแพงเมืองจีนลงมาได้ถึงเมืองปักกิ่งนั้น แสดงให้เห็นว่าระบบป้องกันของจีนนั้นไม่มีประสิทธิภาพ (ทวีป วรดิลก, 2551: 468)

2.2 การรุกรานจากญี่ปุ่น

ในช่วงกลางรัชสมัยของจักรพรรดิเจียจิ้ง จีนต้องเผชิญกับโจรสลัดวอไค่ว์ของญี่ปุ่นที่เข้ามาปล้นสะดมในน่านน้ำและชายฝั่งทะเลตะวันออก ในช่วงค.ศ.1540 - ค.ศ.1565 โจรสลัดอาละวาดมาก มีการลักลอบค้าขายโดยไม่ผ่านการส่งเครื่องราชบรรณาการ จีนถูกโจรสลัดญี่ปุ่นคุกคามจนต้องห้ามการค้าทางทะเล ห้ามต่อเรือขนาดใหญ่ และต้องอพยพคนจีนออกจากชายฝั่งทะเล พวกโจรสลัดมีฐานที่มั่นของตนบนเกาะโจวซาน เมืองเซียงไฮ้ ในค.ศ.1552 โจรสลัดญี่ปุ่นยกทัพจำนวนมากเข้าตีเมืองต่าง ๆ ในมณฑลเจ้อเจียง ทางจีนพยายามปราบปรามด้วยวิธีการต่าง ๆ มีทั้งการซื้อตัว ให้รางวัลหรือภัยโทษ รวมทั้งบุกโจมตีฐานที่มั่นของพวกโจรสลัดบนเกาะโจวซานด้วย แต่ความร้ายแรงของพวกโจรสลัดกลับลดลงเพราะสถานการณ์ภายในญี่ปุ่นเอง ภัยคุกคามจากโจรสลัดพัฒนากลายเป็นภัยคุกคามจักรวรรดิยิ่งใหญ่ขึ้น เมื่อญี่ปุ่นบุกเกาหลีในค.ศ.1592 (จันทร์ ฉาย ภัคอธิคม, 2546: 243-244)

ในค.ศ.1592 โทโยโตมิ ฮิเดโยชิ ขุนศึกญี่ปุ่นคนสำคัญยกทัพบุกเกาหลี ซึ่งทางจีนต้องยึดถือนโยบายหลักคือ การส่งกำลังไปช่วยเกาหลีต่อต้านญี่ปุ่น นอกจากนั้นภัยจากกองทัพของฮิเดโยชิที่บุกเกาหลีครั้งนี้ก็มีเจตนาจะคุกคามอาณาจักรจีนโดยตรง เพราะก่อนหน้านี้ฮิเดโยชิเคยแสดงเจตจำนงไว้ว่า เมื่อตนแก้ไขปัญหาภายในประเทศเสร็จสิ้นเมื่อใด ก็จะยกทัพเข้าพิชิตอาณาจักรจีนเมื่อนั้น เมื่อญี่ปุ่นวางแผนพร้อมเตรียมบุกจีนแล้ว จีนจึงยกทัพเข้าไปในเกาหลีเพื่อเจรจาขอสงบศึกชั่วคราว 50 วัน ซึ่งญี่ปุ่นจำเป็นต้องยินยอม เพราะเห็นกองทัพจีนมีจำนวนมาก และยังถูกชาวเกาหลีทำการสู้รบแบบจรยุทธ์คอยก่อกวนอยู่ตลอดเวลา เมื่อเวลาสงบศึกชั่วคราวสิ้นสุดลง กองทัพญี่ปุ่นถูกกองทัพจีนโจมตีจนต้องถอยทัพไปถึงโซล ต่อมาในค.ศ.1597 ฮิเดโยชิเตรียมทัพบุกเกาหลีและจีนอีกครั้ง และในปีต่อมามีการสู้รบกันอย่างหนัก ทหารญี่ปุ่นต้องต้านทานทหารจีนและเกาหลีอย่างทรหด ต่อมาฮิเดโยชิถึงแก่กรรมอย่างกะทันหัน สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงยุติลง และสิ้นสุดถาวรเมื่อตระกูลโตกูงาวาซึ่งเป็นผู้ปกครองญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศในค.ศ.1636 (ทวีป วรดิลก, 2551: 475)

2.3 การขึ้นมาีอำนาจของแมนจู

ในช่วงปลายราชวงศ์หมิงมีแต่ความเสื่อมโทรม ขณะที่ราชวงศ์หมิงเสื่อมลงเรื่อย ๆ ผู้ที่อาศัยอยู่ในแมนจูเรียทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของจีนกลับมีกำลังเข้มแข็งมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน เปิดโอกาสให้ชนเผ่าหนี่วเจินที่นำทัพโดย หนูเออร์ฮาชื่อ (ค.ศ.1559 - ค.ศ.1626) ซึ่งเป็นผู้เข้มแข็งและมีความสามารถเป็นเยี่ยมทั้งในฐานะนักปกครองและนักรบ และมีบทบาทสำคัญในการรวมชนเผ่าต่าง ๆ ที่เป็นชาวหนี่วเจินเข้าด้วยกัน ในค.ศ.1590 หนูเออร์ฮาชื่อได้เดินทางไปปักกิ่งเพื่อถวายเครื่องบรรณาการตามประเพณีเงินและได้เสนอตนที่จะช่วยรบกับญี่ปุ่นในเกาหลีด้วย ในค.ศ.1593 หนูเออร์ฮาชื่อสามารถพิชิตชนเผ่าต่าง ๆ ที่ร่วมมือกันโจมตีตนได้ นับแต่นั้นมา เขาก็เป็นผู้นำที่มีอำนาจและทรงอิทธิพลมากกว่าผู้นำคนอื่น และดินแดนต่าง ๆ ที่ชาวหนี่วเจินอาศัยอยู่ทั้งหมดต่างก็อยู่ภายใต้อำนาจของหนูเออร์ฮาชื่อแต่เพียงผู้เดียว

หนูเออร์ฮาชื่อได้เริ่มตั้งตนเป็นอิสระและหยุดส่งเครื่องราชบรรณาการให้จีน อีกทั้งถือโอกาสเริ่มรวบรวมชนเผ่าน้อยใหญ่รอบข้างเป็นปีกแผ่น และในที่สุดก็สามารถรวมดินแดนแมนจูเรียทั้งหมดมาครอบครอง นับตั้งแต่ค.ศ.1601 ก็ได้ดำเนินการจัดตั้งและขึ้นทะเบียนพลเมืองที่เป็นพลเรือนทั้งหมด ในค.ศ.1610 หนูเออร์ฮาชื่อได้เริ่มประกาศสงครามกับราชสำนักหมิง ระดมกำลังพลและทำการวางระบบแปดกองธงขึ้น สำหรับการจัดตั้งพลเมืองภายใต้การปกครองของตนนั้น หนูเออร์ฮาชื่อใช้วิธีการจัดตั้งกำลังรบและสถาบันการปกครองควบคู่กันไป โดยการสร้างระบบแปดกองธงขึ้นและแต่ละกองธงก็มีสีต่างกัน ได้แก่ กองธงเหลือง กองธงแดง กองธงขาว กองธงน้ำเงิน กองธงเหลืองมีขอบ กองธงแดงมีขอบ กองธงขาวมีขอบ และกองธงน้ำเงินมีขอบ ชนเผ่าต่าง ๆ ทั้งหมดภายใต้อำนาจการปกครองของหนูเออร์ฮาชื่อต้องเข้าสังกัดในกองธงทั้งแปดนี้ กล่าวคือ การจัดตั้งตามระบอบของชนเผ่าเปลี่ยนเป็นการจัดตั้งที่เป็นระบบราชการทหารขึ้นมา โดยเป็นสถาบันการปกครองไปด้วยในตัว ประชาชนทั้งหมดรวมทั้งชาวจีนที่ถูกจับมาเป็นทาส ต้องขึ้นทะเบียนเข้าสังกัดกองธงสีต่าง ๆ เมื่อระบบกองธงของหนูเออร์ฮาชื่อมีการจัดตั้งขึ้นมาจนเป็นสถาบันที่มั่นคงแล้ว จึงผนวกเอาผู้คนตามบริเวณใกล้เคียงเข้ามาอยู่ในสังกัด จนสามารถแบ่งได้ถึง 24 กองธง ประกอบด้วยชาวหนี่วเจินแปดกองธง ชาวจีนแปดกองธง และชาวมองโกลแปดกองธง โดยเฉลี่ยหนึ่งกองธงมีกำลังคนประมาณ 7,500 คน (ทวีป วรดิลก, 2551: 478)

วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งระบบกองธงนี้คือ การจัดตั้งพลเมืองชาวหนี่วเจินทั้งหมดตามแบบทหาร ระบบกองธงนี้เป็นองค์การจัดตั้งทางทหารที่เข้มแข็งที่สุดเท่าที่ชาวเอเชียตะวันออกเคยรู้จัก ซึ่งการจัดตั้งระบบกองธงมีประสิทธิภาพมาก ทำให้ชาวหนี่วเจินเข้มแข็งทั้งในทางทหารและเศรษฐกิจ และยิ่งหนูเออร์ฮาชื่อมีความเข้มแข็งมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งดำเนินนโยบายเป็นอิสระจากจีนได้มากขึ้นเท่านั้น หนูเออร์ฮาชื่อส่งเครื่องบรรณาการถวายจักรพรรดิจีนเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อค.ศ.1609 นับแต่นั้นมา หนูเออร์ฮาชื่อ ก็ดำเนินนโยบาย

อย่างเป็นทางการโดยสมบูรณ อมาจักรของหนุเออร์ฮาชื่อที่ก่อตั้งขึ้นโดยระบบราชการยังคงเติบโตต่อไป และองค์การจัดตั้งกองรงต่าง ๆ ก็ประกอบด้วยหน่วยปกครองตามท้องถิ่นที่ขยายตัวตามไปด้วย

ค.ศ.1616 หลังจากหนุเออร์ฮาชื่อมีชัยชนะในการรวมชนเผ่าต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้สำเร็จ หนุเออร์ฮาชื่อก็สถาปนาตนเป็นข่านผู้ยิ่งใหญ่ หรือปฐมจักรพรรดิราชวงศ์โฮ่วจิน (ราชวงศ์จินยุคหลัง) การใช้ชื่อราชวงศ์ว่าจิน เป็นการสืบทอดความยิ่งใหญ่ของชน เผ่าหนี่วเจินตั้งแต่เมื่อครั้งสถาปนาอาณาจักรของตนขึ้นในภาคเหนือของจีน โฮ่วจินเป็นอาณาจักรเอกราชที่ตั้งขึ้นภายในอาณาจักรจินภายใต้การปกครองที่อ่อนแอของจักรพรรดิราชวงศ์หมิง เมื่อการปกครองของราชวงศ์หมิงระส่ำระสายอยู่โดยทั่วไป เริ่มตั้งแต่จักรพรรดิวันลี่ไม่ยอมให้ขุนนางเข้าเฝ้าเพื่อทูลถึงงานราชการและการที่พระองค์ส่งขันทีไปยุตริตภาชีประชาชนตามท้องที่ต่าง ๆ ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้คนโดยทั่วหน้า ตำแหน่งขุนนางที่สำคัญก็ว่างรอจักรพรรดิแต่งตั้งอยู่ หน่วยงานราชการทั้งในเมืองหลวงจนถึงท้องถิ่นต่าง ๆ ล้วนมีคนไม่พอกับงาน และมีการช่วงชิงอำนาจกันในราชสำนัก หนุเออร์ฮาชื่อเห็นเป็นจังหวะอันดีของตน ในค.ศ.1618 จึงได้ประกาศสงครามกับราชวงศ์หมิง โดยนำกองทัพบุกเข้ายึดเมืองฝูชุ่นซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ และเข้าตีเมืองต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน และได้ชัยชนะทุกครั้ง (ทวิป วรดิลก, 2551: 479)

ในค.ศ.1619 จักรพรรดิวันลี่จึงตัดสินพระทัยส่งทัพใหญ่เข้ากวาดล้างราชวงศ์โฮ่วจิน โดยทรงมีพระบัญชาให้หยางเฮ่าเป็นแม่ทัพใหญ่ในเขตเหลียวตง มณฑลเหลียวหนิง และเกณฑ์ไพร่พล 88,000 คน สมทบกับกองทัพชนเผ่าเยโฮซึ่งเป็นชาวหนี่วเจินที่ยังไม่ได้ถูกผนวกเข้ากับราชวงศ์โฮ่วจิน อีกทั้งระดมกำลังเพิ่มเติมจากแคว้นโซซ็อน (เกาหลี) อีกด้วย จนได้ไพร่พลรวมทั้งสิ้น 160,000 คน โดยหยางเฮ่าคุมไพร่พลส่วนหนึ่งตั้งกองบัญชาการที่เสี้ยนหยางและให้แม่ทัพอีกสี่คนคุมไพร่พลอีกส่วนหนึ่ง จากนั้นแยกเป็นสี่สายและเข้าตีจากสี่ทิศและไปบรรจบกันที่เฮ่อถูอาลาซึ่งเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์โฮ่วจิน แต่กองทัพหมิงพ่ายแพ้ชาวหนี่วเจินย่อยยับ ผลของการสู้รบครั้งนี้ได้ชี้ขาดถึงอนาคตของอาณาจักรจินแล้วว่ากำลังรบอ่อนแอมาก ในค.ศ.1625 หนุเออร์ฮาชื่อย้ายเมืองหลวงจากเฮ่อถูอาลาไปยังเสี้ยนหยาง (มุกเดนในปัจจุบัน) ต่อมาในการสู้รบเพื่อชิงหนิงหยวนในค.ศ.1626 ราชสำนักหมิงมีแม่ทัพผู้มีความสามารถคือ หยวนฉงหวาน ซึ่งต่อต้านกองทัพของหนุเออร์ฮาชื่อจนพ่ายแพ้ย่อยยับ หนุเออร์ฮาชื่อบาดเจ็บสาหัส และเสียชีวิตหลังจากนั้นไม่นาน (ทวิป วรดิลก, 2551: 480)

ตามประเพณีของชาวหนี่วเจินซึ่งได้รับมาจากชาวมองโกลทางเอเชียกลาง หนุเออร์ฮาชื่อไม่ได้แต่งตั้งให้พระราชโอรสคนใดดำรงตำแหน่งข่านผู้ยิ่งใหญ่สืบทอดจากตน หากแต่มีคำสั่งให้แต่งตั้งกันเองระหว่างพระราชโอรสและพระราชนัดดาที่มีความสามารถที่สุด จึงมีการต่อสู้เพื่อชิงอำนาจกันยืดเยื้ออยู่ระยะหนึ่ง ในที่สุดผู้ชนะก็ได้แก่ หวงไท่จี (ค.ศ.1592 - ค.ศ.1643) พระราชโอรสองค์ที่แปดของหนุเออร์ฮาชื่อ ผู้เป็นแม่ทัพกองธงเหลืองและกองธงเหลืองมีขอบ และจากการที่หวงไท่จีเชื่อถือที่ปรึกษาชาวจินจนได้เป็นข่านผู้ยิ่งใหญ่สืบทอดจากหนุเออร์ฮาชื่อ และได้รับความช่วยเหลือจากที่ปรึกษาชาวจินจำนวนมาก ทำให้หวงไท่จีมีทัศนะในด้านดีต่อชาวจิน

เป็นอย่างมาก หวงไท่จีจึงเลียนแบบการปกครองจากชาวจีน เช่น การจัดตั้งกระทรวงทั้งหก การสอบไล่เพื่อเข้ารับราชการ ซึ่งเป็นการตั้งระบบราชการพลเรือนขึ้นโดยเลียนแบบจีนทุกประการ ผลคือ ชาวจีนที่ชิงชังการปกครองของราชสำนักหมิงหนีมาเข้ารับราชการกับหวงไท่จีเป็นจำนวนมาก ต่อมาหวงไท่จีใช้กลวิธียั่วยุให้จักรพรรดิเจี๋ยจิ้งประหารหยวนฉงววน จากนั้นราชวงศ์โหว่จินก็พยายามจะขยายเขตแดนเข้ามาในแผ่นดินจีน โดยเข้าโจมตีตั้งแต่มองโกล เกาหลี แล้วรุกเข้ามาในเขตตอนเหนือของจีนและยึดครองเมืองต่าง ๆ จนสามารถครอบครองพื้นที่กว้างใหญ่ทางเหนือของกำแพงเมืองจีนได้ และในค.ศ.1636 หวงไท่จียึดครองอาณาจักรจินได้สำเร็จ จึงเปลี่ยนค่านำหน้าชื่อของตนจากชานผู้ยิ่งใหญ่เป็นจักรพรรดิแบบเดียวกับจีน และขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิชิงไท่จง จากนั้นเปลี่ยนชื่อราชวงศ์จากโหว่จินเป็นต้าชิง และเปลี่ยนจากเรียกชาวหนี่ว่จินเป็นแมนจู (ทวีป วรรณิก, 2551: 486)

ต่อมาในค.ศ.1639 หงเฉิงเฉียวได้รับคำสั่งจากราชสำนักหมิงให้ป้องกันบริเวณด้านเหนือของด่านชานไห่กวนทั้งหมด ส่วนทางด้านหวงไท่จีมุ่งจะทำลายแนวป้องกันระหว่างจินโจวกับหนิงหยวนให้ได้ จากนั้นจึงจะยกทัพบุกด่านชานไห่กวนโดยตรง ในค.ศ.1641 หวงไท่จีส่งกำลังทหารแมนจูจำนวนมากเข้าล้อมจินโจว หงเฉิงเฉียวแม่ทัพจีนได้นำกำลังเข้าป้องกัน ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันอย่างดุเดือดเป็นเวลา 6 เดือน กำลังป้องกันของจีนพ่ายแพ้ ส่วนหงเฉิงเฉียวถูกจับตัวไป ค.ศ.1642 หวงไท่จีบุกข้ามกำแพงเมืองจินเข้ามาในอาณาจักรจินอีกครั้ง และยึดเมืองได้หลายเมืองทั้งในมณฑลจี๋หลินและมณฑลชานตง แต่การบุกเข้าโจมตีครั้งนี้ก็เช่นเดียวกับครั้งก่อน ๆ หวงไท่จียังไม่เจตนาจะพิชิตอาณาจักรจินในทันที เพียงแต่กวาดต้อนผู้คนพลเมืองชาวจีน รวมทั้งทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนสัตว์เลี้ยงกลับไปด้วยเป็นจำนวนมาก

หากพิจารณาจากผู้นำแมนจูสองพ่อลูก หนูเอ๋อร์ฮาชื่อและหวงไท่จี ทั้งสองเป็นแม่ทัพที่มีความสามารถกันทั้งคู่ แต่ถ้าพิจารณาในแง่การเมืองแล้ว หวงไท่จีมีความเป็นรัฐบุรุษมากกว่าพระราชบิดา เพราะหวงไท่จีมองการณ์ไกลพยายามผูกมิตรกับชาวจีนที่สวามิภักดิ์กับแมนจู โดยยกย่องและให้เกียรติชาวจีนคนสำคัญ ๆ ที่หันไปเข้าข้างแมนจู โดยเฉพาะแม่ทัพชาวจีนทั้งหลายด้วยการแต่งตั้งให้มียศตำแหน่งและรางวัลต่าง ๆ ด้วย ถึงขนาดมีการจัดตั้งกำลังรบเพิ่มซึ่งประกอบด้วยชาวแมนจูแปดกองธงและชาวจีนอีกแปดกองธง แต่หวงไท่จีกลับสิ้นพระชนม์กระทันหันในค.ศ.1643 พุหลินพระราชโอรสองค์ที่สาม ซึ่งมีพระชนมายุเพียง 6 พรรษาเป็นผู้สืบตำแหน่งต่อ และตัวเอ๋อร์กุ่น (ค.ศ.1612 - ค.ศ.1650) ซึ่งเป็นพระปิตุลาของพุหลินเป็นผู้สำเร็จราชการแทนตัวเอ๋อร์กุ่นเป็นแม่ทัพผู้บัญชาการกำลังรบกองธง เขาเป็นนายทหารที่มีความสามารถที่สุดคนหนึ่งในแมนจู เมื่อหวงไท่จีสิ้นพระชนม์ มีผู้เสนอให้ตัวเอ๋อร์กุ่นดำรงตำแหน่งแทน แต่ตัวเอ๋อร์กุ่นปฏิเสธ โดยรับเป็นผู้สำเร็จราชการของพุหลินระหว่างที่ยังเยาว์วัยร่วมกับจีเอ๋อร์ฮาหลางเจ้าแมนจูลูกพี่ลูกน้องคนหนึ่ง

การที่หวงไท่จีบุกโจมตีเมืองต่าง ๆ ของจีนแล้วกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินไปด้วยเป็นจำนวนมากนั้น เพราะหวงไท่จีเห็นว่า ถ้าทุ่มกำลังพิชิตเมืองปึกกิ่งทีเดียวยจะทำให้สูญเสียชีวิตผู้คนทั้งชาวแมนจูและชาวจีนเป็น

จำนวนมาก ถ้ารอเวลาให้ราชสำนักและระบบราชการอันเป็นกลไกการปกครองเสื่อมจนสลายลงไปจนถึงที่สุดย่อมสะดวกกว่า การกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินจำนวนมาก ๆ จึงเป็นประโยชน์มากกว่า เพราะชาวจีนที่ถูกบังคับให้อพยพไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในถิ่นเดิมของแมนจูเป็นกำลังช่วยเหลือชาวแมนจูในด้านการเกษตรด้วย เนื่องจากชาวจีนมีความรู้และความชำนาญมากกว่าชาวแมนจูมาก ทั้งในด้านการผลิตและงานช่างฝีมือต่าง ๆ นอกจากนี้หวังไท่จี้รู้ดีว่ายังมีแม่ทัพของจีนที่มีความสามารถอยู่ไม่น้อย ถ้ายึดเวลาออกไปปล่อยให้ความล้มเหลวของราชสำนักและระบบราชการทำลายตัวเองไปเรื่อย ๆ ทำยที่สุดขุนนางจีนทั้งที่เป็นทหารและพลเรือนที่มีความรู้ความสามารถและมองเห็นถึงจุดจบของราชวงศ์หมิงก็จะหันมาสวามิภักดิ์แมนจูเอง (ทวีป วรดิลก, 2551: 487-488)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). **หลี่ จื้อเฉิง**. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2565 เข้าถึงได้จาก https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B5%E0%B9%88_%E0%B8%88%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%89%E0%B8%B4%E0%B8%87

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). **พระเจ้าหน่อเอ๋อร์ฮาซื่อ**. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2565 เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B9%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%AE%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD>

Clipmass. (2556). **ยุทธการเขาซ่าเอ้อหู ปฐมชัยชนะแห่งราชวงศ์ชิง**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2565. เข้าถึงได้จาก <https://www.clipmass.com/story/78587>

Kru tay blog. (2562). **ราชวงศ์หมิง/ต้าหมิง**. เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2565. เข้าถึงได้จาก http://kru-tay.blogspot.com/2019/07/blog-post_22.html

MGR Online. (2551). **ราชวงศ์หมิง (1368-1644) - ตอนที่ 1**. เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/china/detail/9510000017736>

MGR Online. (2551). **ราชวงศ์หมิง (1368-1644) – ตอนจบ**. เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/china/detail/9510000029498>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวธันนันท์ สิทธิพัฒน์ไพศาล	
วัน/เดือน/ปีเกิด	8 มิถุนายน 2543	
ที่อยู่	10 ซ.รามคำแหง 170 แยก 15 ถ.รามคำแหง แขวง มีนบุรี เขต มีนบุรี กทม. 10510	
ประวัติการศึกษา		
2561 - ปัจจุบัน	ปริญญาตรี	อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2555 - 2561	มัธยมศึกษา	โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 2